

AVRUPA BİRLİĞİ VE İNGİLTERE İLİŞKİLERİ EKSENİNDE TÜRKİYE'Yİ DÜŞÜNMEK: BREXİT REFERANDUMUNUN TÜRKİYEDE ULUSAL GAZETELERDEKİ TEMSİLİ

Serhat KAYMAS*

ÖZ

Bu çalışma; İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı ile sonuçlanan Brexit Referandumunu ve siyasal kampanyası içerisinde bakarak, Türkiye'de ulusal gazetelerin haber çerçeveleri örneğinde Referandum sürecini daha geniş bir bağlamda, Türkiye'nin Avrupa Birliği ilişkileri ekseninde, değerlendirmeyi amaçlamıştır. Referandumun bir ay öncesinden (23 Mayıs 2016) başlatılan araştırma, Referandumun bir ay sonrasına değin (23 Temmuz 2016) genişletilmiştir. Türkiye'de ulusal gazetelerin Brexit Referandumu haberlerini bir kültürel kimlik inşası özelinde okumayı amaçlayan çalışma, kültürel kimliğin kendi ve öteki algısı içerisinde nasıl bir diyalektik oluşturduğunu sorgulamaktadır. Araştırma içerisinde; Hürriyet, Sözcü, Cumhuriyet, Akşam, Sabah ve Habertürk Gazeteleri olmak üzere altı ulusal gazetenin Brexit Referandumu dönemindeki haberleri, haber çerçeve analizi yöntemi üzerinden çözümlenmiştir. Haber çerçeve analizleri, haber metinlerindeki kültürel inşanın hangi anlamları öne çıkartıp olası hangi anlamları dışladığına dair bir çerçevenin, daha üst düzeyinde toplumsal güç ve iktidarın çözümlenmesini amaçlamaktadır. Çalışma içerisinde, Türkiye'de gazetelerin Avrupa Birliği haberlerini iç siyaset gündemi içerisinde ele aldıklarını ve oldukça sınırlı bir ilgi ile Avrupa Birliği haberciliğini gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Bununla birlikte, medya söylemlerinin toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin önemli bir unsuru olmasına dair egemen tutumun yalnızca Türkiye'de ulusal gazetelerin haber pratiklerini ve söylemlerini yansıtan bir tutumu olduğunu ve Türkiye ile sınırlı olduğunu belirlemek oldukça kolaycı bir tutum olacaktır. O denli ki çalışma içerisinde, İngiltere'de Brexit Referandumu döneminde İngiliz medyasının, Referandum tutumu üzerine araştırma gerçekleştiren Loughborough Üniversitesi'nin araştırması üzerinden bir karşılaştırma gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de ulusal gazetelerin "benmerkezci" söylemleri, toplumun geniş kesimleri tarafından Avrupa Birliği ve Avrupa değerlerini anlamlandırma yönünde Türkiye'de çoğulcu ve çok sesli medya yapısının kurulamamasının temel göstergeleri arasında yer aldığı bu çalışma içerisinde çözümlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Haber Çerçeve Analizi, Brexit Referandumu, Medya Grupları, Haber Söylemi, Siyasal İletişim.

* Doç. Dr. Kurum Bilgisi Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi. Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü Beytepe / Ankara. ahmetserhat.kaymas@windowslive.com.

THINKING ON THE REPUBLIC OF TURKEY IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN UNION AND THE UNITED KINGDOM RELATIONS: THE REPRESENTATION OF THE BREXIT REFERENDUM IN THE TURKEY'S NATIONAL NEWSPAPERS

ABSTRACT

This study is aimed to evaluating Brexit Referendum and the Referendum's political campaign process which resulted in the decision of the United Kingdom to leave the European Union, through the news framework and discourse analysis of the national newspapers in Turkey in a wider context which is deal with Turkey and European Union relationships. In this sense, this study, which is investigates the relationship of the cultural identity's perception and intensified on the self and other's dialogues in the wider context of the cultural identity, aiming to read the Brexit Referendum's news construction practices as a cultural construction of the identity in the case of Turkey's national newspapers within the Referendum's two months' epoch. In this study, the news analysis is started on 23 May 2016, one month earlier from the Referendum, and completed on 23 July 2016, one month later from the Referendum, and the inquiries is intensified on the cultural identities dialogues between self and other. In the study, the national media group's newspapers, *Hürriyet*, *Cumhuriyet*, *Sözcü*, *Habertürk*, *Akşam*, *Sabah*, and their news construction is being inquired through news frame and critical discourse analysis methods. In this sense, news discourses and news frames provides a meaningful case for the analysis of the cultural construction and especially collective identity. Therefore, this study is intensified on the national news frames in which the news frames "inclusion" and "exclusion" means practices. Nevertheless, at the final section of this study determined that the Turkey's newspapers interest in the European Union's news at a shallow interest and European Union news practices regarded as continuous of an inner policy of Turkey. The study is being determined that the lack of pluralism in Turkey press and deficit of the pluralisation of the free marketplace of ideas in the Turkey's media. In the study, on the one hand news frame analysis and critical discourse analysis in national media groups in Turkey, in this regard national newspapers cultural construct of the news, and on the other hand comparative analysis in the United Kingdom's press provides a comparative analysis categories and Referendum's political and cultural agendas. In this sense, the study is compared Turkey national media group news practices and cultural construct of the news to the cultural construction of the England media groups new practise is mainly gathered by the Loughborough University's research which is deal especially with the Brexit Referendum research. Finally, the article has argued that the relationships between Turkey and European Union dialogues is not only conceptualized political and economic aspects of this ongoing relations but also required an important attention on the culture, identity and cultural dialogues between them. But this construction is not sui generis and shouldn't be restricted only Turkey media group. Hence to some extent English media groups and cultural construction of the news is reflected same trends at least, during the Brexit Referendum's period. The author of this article has claimed that the representation practices in media and communication practices, mutual discourses and cultural and political identity dialogues as a political communication practices must be evaluated and investigated for a meaningful assessment on the cultural identity dialogues between "self" and "other".

Keywords: News Frame Analysis, Brexit Referendum, Media Groups, News Discourse, Political Communication.

GİRİŞ

“İçeride tek para biriminin türbülansı, dışarıda dünya güçleri arasındaki ilişkilerin kargaşası: Avrupa’yı kendini yaratmaya ve yeniden yaratmaya iten ne kadar çok sarsıntı var” (Middelaar; 2013: 413).

Avrupa Ekonomik Topluluğu olarak 25 Mart 1957 tarihindeki kurucu antlaşmasının üzerinden geçen altmış yıllık birikimin ardından, Avrupa Birliği’nin bizatihi kendisini yeniden yaratmaya iten sarsıntılarında birisini tam da Brexit Referandumu süreci ile yaşadığı görülür. O denli ki, İngiltere’nin ayrılma kararı ile sonuçlanan Referandum, Avrupa Birliği’nin tasarımıdaki bir kültürel inşanın parçalanması olarak okunabileceği kadar, Avrupa değerlerini gittikçe sorgulamaya açan bir gelişme olarak da tarihi bir yere sahiptir. Bu çalışma; Referandum süreci özelinde, kültürel kimlik, medya ve farklılık ekseninde gelişen bir dizi soruya yanıt aramaktadır. Referandum ve siyasal kampanyası boyunca sorgulamaya zaten açılan Avrupa değerleri ve Avrupa’nın kültürel inşasına dair bu çalışma içerisinde amaçlanan tartışma; Avrupa’nın tarihi boyunca en keskin ötekisi ola gelen Türkiye’yi yeniden düşünme çabasına işaret etmektedir. Bu çalışma, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerini tam da Brexit Referandumu döneminde tam da böylesi bir “yeniden düşünme” çabası refakatinde okumayı amaçlamıştır.

Çalışma, araştırma yöntemi ve soruları kısmında ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, birbiri ile oldukça yakından ilgili olan şu sorulara yanıt aramaktadır: (1) “yapılandırılmış bir pratik olarak kültürel kimliğin, kendi ve öteki arasındaki diyalektiği nasıl kurdu?” yanıtı aranan ilk sorudur. Tartışmanın diğer soruları, (2) Benedict Anderson’dan (1995: 21-22) ödünç alarak kullanıldığında, “hayali bir cemaat inşası olarak ulusun, dil ve medyanın kesitlerinde ve ara kesitlerinde nasıl inşa edildiği?” ve “medyanın egemen anlamlandırma pratikleri içerisinde hangi anlamların neden ve nasıl öne çıkartılarak, olası hangi anlamları nasıl dışladığı”dır.

Türkiye’nin Avrupa Birliği ilişkilerini, egemen medya gruplarının söylem ve temsili üzerinden, bir kendi ve öteki diyalektiği içerisinde okumayı amaçlayan bu çalışma içerisinde egemen medyanın dilini ve sözünü betimlemek, anlamlı olsa da, yeterli değildir. Aksine böylesi bir çabayı toplumsal güç ve iktidar mücadelesi içerisinde değerlendirmek gereklidir ki; bu kez tam da kültürel üretimi benzerliklerin yanı sıra farklılıkları da belirginleştirerek inşa eden “mimarın”, medya ve dilin, egemen yapı ve pratiklerini ve bu pratikler içerisinde ideolojinin bir dolayım içerisinde nasıl yer aldığını sorgulamak gerekmektedir. Çünkü bu kez

sorgulanan; kültürel inşanın kolektif kimlik ile olan “temasıdır”. Gerçekten de; gittikçe bir yandan Avrupa Birliği için Avrupa değerlerini diğer yandan da Türkiye için ülkenin demokrasiye bağlılığını test eden bir sınava dönüşen ilişki dizgesi içerisindeki yukarıda sözü edildiği gibi kendisini kolektif hafızaya, tanıklıklara, güç ve iktidar mücadelesine eklemleyen “temaların” çözümlenmesini araştırmanın odağına yerleştirmektedir. O denli ki siyasal aktörlerin keskinleşen söylemlerini gittikçe Avrupa değerleri ve Avrupa’yı “kendini yaratmaya ve yeniden yaratmaya iten” sarsıntı ve yansımaları üzerine yöneltirken, süre giden gerilim ve kutuplaşmaların önemli bir ekseninin “sevilmeyen bir ülke” olarak Türkiye algısı üzerine “yeniden”¹ inşa edildiği gözlenir. Gerçekten de; Türkiye için, Avrupa’nın birliğine dair yolculuğun; kültüre, kimliklere ve aidiyetlere dair uğraklarında neredeyse “sancılı” bir bekleyişe dönüşmesi bir yana söz konusu uğraklarda bir Avrupa kimliğinin en azından kendisini gerçekleştirme, sabitleme ve yeniden üretme, pratiklerinin “kendisinin” yanı sıra bir “ötekinin” de varlığına ihtiyaç duyması², en azından şaşırtıcı değildir. İngiltere’nin AB ile ilişkileri bir bakıma “aile içi kriz”³ halinde süre giderken, gerilim eksenlerinin gittikçe Türkiye üzerinden kurulması, gerçekten de bir kültür, kimlik ve aidiyet ilişkisi olarak bu kez “öteki” içerisinde bakan yeni değerlendirmelerin gerçekleştirilmesini kaçınılmaz kılmıştır.

Küresel siyasetin önemli bir aktörü olarak İngiltere’nin, Ortadoğu ve Türkiye’yi oldukça yakından ilgilendiren Kıbrıs politikasının yanı sıra Avrupa Birliği’ne dair politikalarının da Referandumun yansımaları olarak bir değişim izleyebileceği, en azından bu yönde bir potansiyele sahip olduğu, bu çalışmanın yazarı tarafından düşünülmektedir. Öte yandan İngiltere’nin Avrupa Birliği’nden ayrılma kararı, aslında Türkiye’nin Avrupa Birliği içerisinde yakın bir destekçisinin kaybedilmesi olarak da yorumlanabilir (Büyükbay, 2016: 5). Çalışmanın hemen giriş kısmında yer aldığı gibi Brexit, Avrupa Birliği üyesi bir ülkenin bu

¹ Avrupa Birliği-Türkiye Karma Parlamento üyesi Marc Galle’nin henüz 1995 gibi erken bir tarihte yazmış olduğu, *Sevilmeyen Ülke Türkiye* isimli kitabından yola çıkan Yılmaz ve Erdoğan (2012:1), böylesi bir algının aslında Avrupalı politikacıların müzakere masasında Türkiye’nin isteklerini reddetmek için kullandıkları delillerinden birisi olduğunu belirtir. Yılmaz ve Erdoğan (2012:1), Avrupalı politikacıların; Türkiye ile ilgili bir kararı öldürmek istediklerinde, konuyu Avrupa kamuoyuna öldürtmek yoluna gittiklerini belirtir. Brexit Referandumu tam da Türkiye’nin ötekileştirilmesi üzerinden gelişmesiyle böylesi bir örnek olarak da değerlendirilmelidir.

² Ariane Chebel D’apollonia (2010:197-198), Avrupa Birliği’nin güncel sorunlarına değin genişletilebilecek olan böylesi bir kendi ve öteki ilişkisini aslında önemli ölçüde iç içe geçmiş olduğunun da söylenmesi gereken iki önemli tarihsel kaynağı üzerinden ele almaktadır. İlk eksen, on sekizinci yüzyıldan bu yana gelişen ve D’apollonia’nın ifadesiyle “ulusal ulusalcılık” ve ulusal düşüncenin kapalı bir ulus kavramına dayalı dar görüşlü ulusalcılıkların ortaya çıkması ile birlikte gittikçe daha dışlayıcı bir nitelik almasıdır

³ Luuk van Middelaar (2013:102-108), İngiltere ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin oldukça keskin bir gerilim hattı olarak ilk sınavını 1996 yılında verdiğini belirler. Deli dana hastalığının 1996 yılı Mart ayı içerisinde ilk kez İngiltere’de ortaya çıkması ve Avrupa Uzmanlar Komitesi’nin İngiltere’den et ihracatının geçici olarak yasaklanmasını tavsiye etmesi karşısında Londra’nın öfkesi gerilimin ilk evresini oluşturmaktadır.

kez Birlikten ayrılması ile sınırlandırılabilir anlamların ötesine sahiptir. O kadar ki Can Büyükbay'a (2016: 4-5) göre; Brexit süreci Avrupa Birliği içerisinde Almanya'nın etkisini daha da bir pekiştireceği gibi Avrupa Birliği'nin küresel siyasetteki gücünün zayıflaması ile yeni bir genişleme evresinin uzun süreli olarak gündem dışında kalacağı öngörülebilir. Ancak bu çalışma içerisinde, Brexit Referandumu süreci yalnızca medyanın kültürel inşası pratiğinde okunmaktadır.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE ARAŞTIRMA SORULARI

İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı ile sonuçlanan Brexit Referandumunun bir ay öncesinden, 23 Mayıs 2016 tarihinden itibaren, başlatılan bu çalışmanın araştırma dönemi, Referandumun sonuçlandığı ancak tartışmaların sürdüğü dikkate alınarak, 23 Temmuz 2016 tarihine değin genişletilmiştir. Çalışma içerisinde gazeteler, ideolojik eksenlerindeki farklılıkların yanı sıra Türkiye'de iktidar partisi ile ilişkileri ekseninde dikkate alınarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Sözcü, Hürriyet, Cumhuriyet, Akşam, Star, Sabah ve Haber Türk Gazeteleri araştırma sürecine dâhil edilmiştir. Araştırma içerisinde, şu sorulara yanıt aranmaktadır: (1) Türkiye'de ulusal medya grupları belirtilen tarihlerde, genelinde Avrupa Birliği özelinde ise Brexit Referandumu'na dair hangi haber çerçevelerini nasıl kurmuştur? Bu dönem boyunca haber söylemleri hangi anlamları nasıl içerip, hangi anlamları neden dışarıda bırakmıştır? (2) Bu çalışmanın odağında yer alan Türkiye'de ulusal medya grupları arasındaki ideolojik eksenlerin yanı sıra siyasal iktidarla olan ilişkilerindeki farklılıkları dikkate alındığında, haber inşa pratiklerinde hangi unsurlarda yakınlaşma hangi haber kategorilerde ayrılaşma görülmektedir? Bu soru hemen yukarıda da belirtildiği üzere, yalnızca İngiltere Referandumu özelinde değil daha genel bir düzeyde, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri ekseninde oldukça önem taşımaktadır. Çalışmanın son sorusu ise, Türkiye medyasının yapılandırılmış bir pratik olarak haber söylemlerini karşılaştırmalı bir yaklaşım üzerinden de değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda (3) Bu araştırmanın odağında yer verilen Türkiye medyasının karşılaştırmalı bir değerlendirme üzerinden bakıldığında, Referandumun gerçekleştiği İngiltere'deki medya kuruluşları ile daha genel bir anlatı olarak Avrupa Birliği'ne dair söylemlerindeki benzerlikler ve farklılıklar hangi eksenlerde kurulmaktadır? İngiltere'de medyanın, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak tartışılacağı gibi, Referandum kampanyası boyunca kurduğu anlamların Türkiye'de medyanın egemen pratiklerindeki karşılığı nasıl kurulmuştur? (4) Türkiye'de ulusal medya gruplarının haber çerçeveleri ile Referandum döneminde İngiltere'de medya gruplarının haber çerçeveleri arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Çalışmanın bu sorusu

özellikle Brexit Referandumu döneminde İngiltere’de ulusal medya gruplarının haber çerçevelerini, toplumsal güç ve iktidar mücadelesi bağlamında ele alan Loughborough Üniversitesi’nin verileri üzerinden bir karşılaştırma ile yanıtlanacaktır.

Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri söz konusu olduğunda; haber ve söylem pratiğini önemli ölçüde etkileyen hatta dönüştüren bir eğilimin vurgulanması gerekmektedir. Gerçekten de, Avrupa Birliği haberleri özelinde Türk medyasının, doğrudan söylendiğinde içinde yer aldığı ideolojinin farklı kompartımanları içerisindeki varlığının ve siyasal iktidarla kurduğu ilişkinin ötesine geçen bir boyutun vurgulanması gerekmektedir⁴. Bütün bir tarihi içerisinde bakıldığında Avrupa Birliği’nin “en keskin ötekisi” olarak konumlanan Türkiye’nin, AB ile kurduğu iletişim ekseninin de böylesi bir öteki üzerinden inşa edildiği hatta neredeyse yapısal bir yanlılık olarak haber söylemlerinin inşa edildiği söylenmelidir⁵. Böylesi bir durum bir yandan Türkiye’de uzmanlaşmış bir Avrupa Birliği muhabirliğine dair önemli bir açığı yansıtırken diğer yandan gazeteciler ve haber kaynakları arasındaki ilişkinin gittikçe habere dönüştürülecek olaylar için haber kaynaklarının, habere dönüştürülecek olayların hangi çerçeve ve gerçeklik algısı içerisindeki aktarma biçimlerinden kaynaklanmaktadır.

Çalışma içerisinde, eleştirel söylem analizi sınırları içerisinde kalarak gerçekleştirilen, bu yönüyle de ideolojinin farklı kompartımanlarında yer alan çalışmanın odağındaki gazetelerde toplumsal gerçeğin nasıl inşa edildiğine dair bir çözümlemenin yanı sıra gazeteler için haber metinlerinde hangi anlamların nasıl kurgulandığına dair bir haber çerçeve analizinin gerçekleştirilmesi de amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye’de medya gruplarının haber pratikleri içerisinde böylesi bir toplumsal gerçek inşasının çözümlenebilmesi adına medya pratiklerinin haber çerçevelerini nasıl kurduğuna ve daha önemlisi, araştırma sorularında da yer aldığı gibi haber çerçeveleri içerisinde, hangi anlamların öne çıkartılıp olası hangi anlamlandırmaların dışlandığına dair bir sorgulama, haber çerçeve analizlerine ihtiyaç duymaktadır. Richard Jenkins (2016: 100); Erving Goffman’ın geliştirdiği çerçeve analizi kuramı ve kurama dayalı olarak gelişen çerçeve analizinin; “durum tanımının her şey (ama var olan her şey olduğu) sosyal oluşturmacılık göreceliliği ile dışarıda gerçek bir dünya

⁴Paul Statham (2007: 464), Avrupa Birliği haberlerinde gazetecinin eğitimci, ideolog ya da partizan konumlarından birisi içerisinde haber pratiğini gerçekleştirdiğini belirtir. Haberi nesnel, yansız ve objektif olmak üzere bir dizi üst değer üzerinden tanımlayan liberal çoğulcu yaklaşımın ön deyişleri ile açık bir çatışma oluştursa da en azından gazetecinin konumunun da haber üretim süreci ve bu doğrultuda da araştırmaları içerisinde sorgulanması gereken bir boyutun tam da AB haberciliği üzerinden açıldığı belirtilmelidir.

⁵Burak Erdenir’in (2010: 82) belirlediği gibi, Avrupa kimliğinin bu kez evrensellik iddiası ile mutlaklaştırılmasını ve Avrupa’nın ötekisi olarak beliren kimliklerin de aynı normatif model temelinde kesin ifadelerle yargılanabilmesini en azından kendi içerisinde anlamlı bir bütünselliğe ulaştırmaktadır.

olduğunu kabul eden sağduyulu epistemoloji arasında bir uzlaşım” olarak değerlendirir. Bireylerin; toplumsal dünyaya rutin olarak anlam verdiği üzerinde duran Goffman’ın çerçeveleme kuramı, mikro düzeyde bir kuram olarak değerlendirilmekle birlikte özellikle medyanın haber çerçevelerine dair yeni analizlerle birlikte makro düzeye taşındığı gözlenir (Tokgöz, 2015: 367). Bu çalışma içerisinde ise haber çerçeve analizleri, toplumsal gerçeğin inşasının hangi anlamlar üzerinden temellendiğinin sorgulanabilmesi için kullanılmaktadır. Oya Tokgöz’ün (2015: 369) belirlediği gibi, toplumsal gerçeğin kendisini gerçekleştirme ve yeniden üretmesinde, muhabirlerin ve medya kuruluşlarının yanı sıra; seçkinlerin, askerlerin, politikacıların, halkla ilişkiler uzmanlarının, siyasi danışmanların fazlası ile ilgisi ve bilgisinin bulunduğu artık bir gerçektir ve bu noktada da haber çerçeveleri yeniden gündeme gelmektedir. Tokgöz (2016: 370) böylesi bir süreç içerisinde; gazetecilerin seçkinlerin isteği üzerine ve yine seçkinlerin bilgisi dâhilinde haberleri çerçevelere yerleştirerek, izler kitleye iletmek durumunda olduğunu belirtir. Bütün bu yönleri ile haber çerçeve analizlerinin, hem toplumsal gerçeğin kendisini sabitlediği ve yeniden ürettiği hem de medyanın egemen durum tanımlarının sözü edilen gerçeği ancak olası anlamlandırmaları da kapatarak gerçekleşen inşanın çözümlenmesi için oldukça işlevsel olduğu belirtilmelidir. Ancak haber çerçeve analizleri içerisinde, haberin anlamının toplumsal gerçekliğe nasıl yansıdığına dair çalışmaların, sürdürülebilir ve yinelenebilir olmasının özel bir önem taşıdığı belirtilmelidir. Bununla birlikte, Türkiye’nin en azından 12 Eylül 1963 tarihindeki Ankara Anlaşması ile birlikte, sözü edilen dönemdeki ismi ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ile olan ilişkileri; o günden sonra da her ne kadar Türkiye’de sürdürülen iletişim çalışmaları içerisinde de yer edinmiş olmasına rağmen, böylesi bir ilginin oldukça sınırlı olduğu söylenmelidir. Gerçekten de Huriye Toker’in (2012: 4-5) belirlemiş olduğu üzere;

Türkiye’de Avrupa Birliği’ne ilişkin medya üzerinden yapılan incelemeler oldukça sınırlıdır (Kentmen, 2010). Araştırmalar, günümüze daha yakın tarihte başlatılmış, gerek zaman aralığı gerekse kapsam olarak daha dar bir çerçevede ele alınmış, sıklıkla AB ile Türkiye ilişkilerinin yoğun olduğu döneme ilişkin basın analizleri gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’de iletişim araştırmaları alanında, daha önce de belirtilmiş olduğu üzere, Avrupa Birliği gündemine dair oldukça sığ bir ilginin kendi içerisinde tutarlı bir haber araştırmaları geleneğinin oluşmamasına yol açmıştır. Öte yandan, Avrupa Birliği araştırmacıları içerisinde de haber çerçeve analizlerini ve toplumsal güç mücadelesinin, haber anlatılarına nasıl yansıdığını Avrupa Birliği gündemi üzerinden ele alan çalışmaların da ancak belirli dönemlerde yoğunlaşan bir ilgiyi oluşturduğu belirtilmelidir. Bütün bu nedenlerden ötürü, çalışmanın bu kısmında özellikle Avrupa Birliği haberciliğini ele alan çerçeve

analizlerine yer verebilmek mümkün değildir. Ancak, haber çerçeve analizleri ile söylem analizlerinin birlikte kullanıldığı bir dizi araştırma ve sonucuna yer verilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, Bjorn Burscher, Rens Vliedhart ve Claes H. de Vreese (2016: 530) gerçekleştirdikleri nükleer santrallere ilişkin medyanın haber çerçeve analizi üzerine olan çalışmaları dikkat çekmektedir. Araştırmacıların belirlediği üzere, haber medyasının kamuoyunu biçimlendirirken tartışma dizisinde yer alan unsurlar arasında önemli bir hiyerarşi oluşturarak habere konu olan olay veya tartışma içerisinde belirli anlamları diğerlerine göre öne çıkarttıklarını bununla birlikte bir dizi anlamlandırma pratiğinin ise üzerini örttüğünü belirtirler. Haber medyasına dair araştırmalarında yine medyanın kamuoyunu oluşturma pratiği içerisinde böylesi bir tercih geliştirmesi, aslında oldukça temel bir düzeyde, hangi anlamların neden diğerlerine göre daha çok vurgulandığı ve bu bağlamda toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin nasıl kurulduğuna dair oldukça işlevsel bir kesit açmaktadır. Öyle ki anlamların inşasında toplumsal gerçeğin hangi boyutlarının diğerlerine göre neden tercih edildiği ve bu şekilde, örneğin, gazetelerin birbirinden hangi açılardan nasıl uzaklaştığı, farklı bir ifadeyle temsil pratiklerine dair farklı kesitlerin nasıl kurulduğu, olduğu kadar birbirlerine hangi unsurlarda yaklaştığına dair de önemli bir sorgulama kesiti açmaktadır. Haber çerçeve analizlerinin, iletişim araştırmalarının yakın dönemi içerisinde tam da bu doğrultuda önemli bir çalışma uzamı sunduğu görülür. Örneğin, Amelie Godefroidt, Anna Berbers ve Leen d’Haenens’in (2016: 18); Fransa, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya ulusal gazetelerinde Suriye göçmenleri üzerine olan karşılaştırmalı haber çerçeve analizi araştırmalarında belirlediği gibi, egemen medyanın ulusal kamuoyunu yalnızca “ne” üzerine düşüneceklerini değil bununla birlikte “nasıl” düşüneceklerini de belirlemesi bu bağlamda önem taşımaktadır. Marina Dekavalla (2016: 3), haber çerçeve analizinin kamuoyunun medya tarafından “ne üzerine, nasıl” düşüneceklerini belirlerken aslında medyanın, gazetecinin olay algısı ve etik değerleri olmak üzere bireysel düzeyden başlayarak medya kurumunun bütün bir algı pratiğine ve ideolojik konumlanmasına değin uzanan kurumsal düzeye kadar önemli bir köprü oluşturduğunu belirtir. Araştırma içerisinde yer verilen son soru, İngiltere’deki medya kuruluşlarının haber kategorilerini; Referandumun öncesinden, 6 Mayıs 2016, Referanduma bir gün kalaya kadar, 22 Haziran 2016, araştıran Loughborouh Üniversitesi’nin verileri (<http://www.blog.lboro.ac.uk>) ile Türkiye’de ulusal gazetelerin haber kategorilerinin ve söylemsel karşıtlıkların karşılaştırılması üzerinden gerçekleştirilecektir. Çalışma içerisinde, araştırmanın odağındaki gazetelerin söylem ve temsil düzeyindeki çoğulculuğunun sağlanması amaçlanmıştır. Bununla birlikte, Türkiye’de Avrupa Birliği haberciliğine dair genel bir değerlendirmenin yapılması da gerekmektedir. Gerçekten de Paul Statham’ın (2007:

462), Avrupa Birliği üye ülkelerinin habercilik pratiğini değerlendirirken belirttiği gibi; Avrupa Birliği'nin ülke içerisindeki kamuoyunda yer edinebilmesi anca ulusal siyasal aktörlerin kamuoyu içerisindeki tartışmaları ile şekillenmektedir. Bu bağlamda, Avrupa Birliği haberciliğinin ülke içerisindeki iç siyasal gelişmelerle ilgisi olduğunda iç siyasal gelişmelerin bir sürekliliği içerisinde haberlerin odağına geldiği söylenebilir. Bütün bu nedenlerden dolayı aslında medya gruplarının geneline genişletilebilecek olan bu eğilimin Türkiye'de de gazetecileri ve yayın politikalarını etkilediğini gözlemlemek mümkündür.

Gazete	Haber Sayısı	Gazetenin Referandum Dönemine İlişkin Yayın Politikası
	186	Brexit Referandumu döneminde 186 haber ile diğer gazetelere göre, her ne kadar Akşam Gazetesi'ne göre daha fazla bir haber yayınlamakla birlikte, sınırlı bir ilgi gösteren gazetenin Sözcü Gazetesi olduğunu söylemek olanaklıdır. Bununla birlikte özellikle Sabah ve Akşam Gazetelerinin aksine Brexit sürecinin Türkiye'nin aleyhine sonuçlanacağı sıklıkla yayın politikaları içerisinde yer edinmiştir.
	260	Türkiye'de araştırma odağında yer alan diğer gazetelerle karşılaştırıldığında, Brexit haberlerine en yoğun ilgi gösteren gazetenin Hürriyet Gazetesi olduğu görülür. Bununla birlikte, Hürriyet Gazetesi'nin diğer gazetelerde de olduğu üzere Avrupa Birliği haberlerini ağırlıklı olarak Türkiye'ye olan etkisi çerçevesinde yansıttığı görülmektedir. Hürriyet Gazetesi, Brexit Referandumunu yine diğer gazetelerde de olduğu üzere Türkiye'ye olan etkisi çerçevesinde gündemine getirmekle birlikte söz konusu etkiyi "olumlu" ve "olumsuz" olarak her iki boyutu ile birlikte değerlendirdiği görülür.
	149	Haber sayılarındaki farklılıklara rağmen bu dönem içerisinde yayın politikalarının Sözcü Gazetesi ile bir bakıma süreklilik ve benzerlik taşıdığı gözlemlenen Cumhuriyet Gazetesi'nin dönem içerisinde yer verdiği 149 haber diğer gazetelerle karşılıklı olarak okunduğunda dahi Türkiye'de medyanın önemli bir kutuplaşma içerisinde olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda her ne kadar, Türkiye'nin Avrupa Birliği ilişkilerini daha çok Türkiye içi siyasal gelişmelerin refakatinde ele alan Cumhuriyet Gazetesi'nin, Brexit Referandumuna ilişkin sonuçların Türkiye'nin aleyhine olacağını özel olarak vurgulaması dikkat çekmektedir.
	120	Türkiye'de ulusal gazeteler içerisinde 120 haberle Brexit haberlerine dair en az ilgi gösteren gazetenin Akşam Gazetesi olduğu söylenmelidir. Öte yandan Akşam Gazetesi, Brexit haberlerine Akşam Gazetesi'ne göre daha fazla ilgi gösteren Sabah Gazetesi ile birlikte, Brexit haberlerini Türkiye ile ilgili boyutları ile ele alan ancak böylesi bir değerlendirme sürecini bu çalışmanın önceki kısımlarında belirtildiği üzere "kendi" ve "öteki" diyalektiği içerisinde yorumlayan gazete olduğu söylenmelidir. Avrupa Birliği haberlerinin ağırlıklı olarak Türkiye ekseninde okunması aslında bir bakıma yapısal yanlışlığın önemli bir göstergesi olarak değerlendirilmesini gerektiren bağlam burada oluşmaktadır.
	194	Brexit Referandumu döneminde Türkiye'de ulusal gazetelerin birbirine göre konumları ya da ilişki düzeyleri göz önünde bulundurulduğunda Sabah Gazetesi'nin gerek yayın politikası ve gerekse haber kaynakları açısından bakıldığında Akşam Gazetesi ile söylem düzeyinde önemli bir benzerlik içerisinde olduğu görülür. Gerçekten de bu dönem içerisinde yayın politikalarının süreci Avrupa Birliği için bir parçalanma ve bu parçalanmanın oluşturduğu zayıflık olarak değerlendirirken Türkiye söz konusu olduğunda bir başarı olarak yansıtıldığı görülmektedir.
	284	Türkiye medyasında Brexit haberlerine toplam 284 haber ile en yoğun ilgiyi gösteren gazetenin Habertürk Gazetesi olduğu söylenmelidir. Bununla birlikte Habertürk Gazetesi'nin, Hürriyet Gazetesi ile bu dönemdeki yayın politikalarının görece olarak yakın olduğu söylenebilir, Brexit Referandumuna ilişkin haberleri Türkiye ile bir ilişki kurma ya da bağlantı kurarak haberleştirmek yerine daha çok iki ayrı süreç olarak ele aldığı görülür. Bu açıdan örneğin Sabah ve Akşam Gazeteleri'nin ya da karşı ekseninde Cumhuriyet ve Sözcü Gazeteleri'nin yayın politikalarında tercih ettiği Brexit Referandumu'nu bir biçimde Türkiye ile ilişkisi ekseninde okumak yerine Hürriyet Gazetesi'nin tercih ettiği üzere iki farklı süreç içerisinde ele almayı tercih ettiği belirtilmelidir. Bu açıdan görece bir tarafsızlık ekseninin oluşmasını sağlayan etken olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 1. Araştırma İçerisinde Değerlendirmeye Alınan Ulusal Gazeteler ve Brexit Referandumu Haber Sayıları (bu araştırmanın yazarı tarafından, gazetelerin internet arşivleri taranarak hazırlanmıştır).

Türkiye'nin ulusal medya gruplarında; Brexit haberlerine dair çerçeve analizi gerçekleştirmeyi amaçlayan bu çalışma içerisinde, Tablo 1'de de yer aldığı üzere söz konusu medya gruplarının gazetelerinde yer alan 1204 haberi çözümlenecektir. Bununla birlikte, İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılma kararının oylandığı Brexit Referandumu döneminde, Referandum sürecinde yer alan siyasal kampanya ve tartışmaların üstelik gerek AB yanlıları ve gerekse karşıtlarını da içeren ölçüde Türkiye özelinde yoğunlaşması toplumsal güç ve iktidar mücadelesi olarak Türkiye'de yazılı basın içerisinde anlamların nasıl kurulduğuna yönelik bir ilgiyi oluşturmaktadır. Bununla birlikte bu araştırmanın gerçekleştirildiği dönem içerisinde ve dönemin ardından Türkiye'nin, üstelik daha önceki dönemlerinde olmadığı ölçüde, Avrupa Birliği ilişkilerini etkileyen bir dizi gelişmenin yaşandığı belirtilmelidir⁶ (<http://www.sabah.com.tr>). Bununla birlikte, Türkiye'nin uzun süreli hedefini oluşturan “batılılaşma” ve “çağdaş uygarlığa ulaşma” hedeflerinin etkilendiği bütün bu gerilim ve çatışmaların, müzakerelerin durdurulmasının teklif edilmesine değin genişlemesine değin, geçirdiği değişim ve dönüşüme Brexit sürecinin de yeni bir boyut eklediği görülür. Gerçekten de 2004 yılındaki Türkiye'ye “tam üyelik” statüsü tanıyarak müzakerelerin başlatılmasına dair aldığı “tavsiye” kararının ardından neredeyse bir “balayı” havasına bürünen ilişkilerin üzerinden geçen on iki yılın ardından yaşadığı dönüşüm, Türkiye içerisinde de en azından ülkenin demokrasiye bağlılığına dair bir dizi endişeyi uyandırmaktadır. O kadar ki; Türkiye'nin; Gezi Eylemleriyle birlikte Avrupa değerlerinden uzaklaşan bir ülke görünümü almasıyla neredeyse bir “boşanma” davasını alması nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte değerlendirilmelidir⁷. Öyle ki, Avrupa Parlamentosu'nun 2004 yılındaki kararının ardından Ankara'da gündüz saatlerinde havai fişeklerin atılması, ardından Türkiye ile üyelik müzakerelerine başlatılma kararının alınabilmesi için saatlerin durdurulmasına değin nerede ise tek başına Türkiye'de siyasal iktidarın başarısı olarak yansıtılan bir gösterinin son kesitinde böylesi bir kararın alınabilmesinin nedenleri ve sonuçları değerlendirilmelidir. Bununla birlikte, bu çalışmanın hem odağını saptırabileceği hem de bu denli önemli bir dönemin yeni çalışmalar tarafından tartışılmasının etik düzeyde de doğru bir

⁶ Bununla birlikte, Brexit Referandumu döneminde içerisinde yaşanan ancak bu çalışmanın odağında yer almayan söz konusu gelişmeler, çalışma içerisinde değerlendirilmeyecektir. Gerçekten de, Türkiye'de ulusal gazetelerin söylem ve temsil çoğulculuğunu akademik ilgi alanı içerisinde sorgulamayı amaçlayan bu çalışma ile doğrudan bir ilgisi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Sabah Gazetesi'nin işaret ettiği ve “önemli” gördüğü gelişmeler, Türkiye ve Avrupa Birliği müzakere sürecindeki 33. Faslın açılması, İngiltere Başbakanı David Cameron'un Referandumun ardından istifa etmesi ve Türkiye'nin, uluslararası düzeydeki ilişkilerini etkileyebilme potansiyeli ile F. Gülen iddianamesinin kabul edilmesidir.

⁷Ebru Oğurlu (2013:59), gerek Avrupa Birliği'nin ve gerekse Türkiye'nin tarihsel kimliğinin, ilişkileri bir bakıma etkileyebilen ve değiştirilebilen siyasal gelişmelerinin, imgeler ve söylemlerin süzgecinden yansıyan algıların süre giden ilişkilerin her kesitini ve algı pratiklerini dönüştürebileceğini belirtir.

tutum olacağı düşünüldüğünden çalışma yalnızca Brexit dönemi ve gelişmeleri ile sınırlandırılmıştır.

GEÇMİŞİN GÖLGESİ, GÜNCELE YANSIRKEN: KÜLTÜR, KİMLİK VE AİDIYET İLİŞKİSİ OLARAK AVRUPA’NIN BİRLİĞİ

Brexit Referandumu ve kampanyası sürecinde aslında en azından on altıncı yüzyıldan itibaren gelişen kültür, kimlik ve aidiyet ilişkisi olarak Avrupa’nın birliğine dair gündemin yeniden ancak bu kez yeni biçimler altında ilerlediği görmek, en azından şaşırtıcı olmasa gerektir. Gerçekten de bu çalışmanın ikinci dipnotunda, Avrupa’nın bütün bir tarihi boyunca kendisini tanıma ve daha önemlisi öteki olarak gördüğünden ayırt etme mücadelesinin on altıncı yüzyıldan itibaren geliştiğini ve bağlamları değişse de süre gittiği belirtilmişti. Bu doğrultuda, Arjun Appaduari (2017: 26) Brexit Referandumu sürecinin Avrupa’nın anlamını sorgulayan, tekrar tekrar ortaya çıkan eski bir tartışmanın yakın dönemde gerçekleşen bir parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyler. Avrupa’nın bir “kendi” söylemine sahip olmasına rağmen sınırları, misyonu ve kimliğinin asla tam olarak tanımlanmadığını söyleyen Appaduari’yi (2017: 26) izleyerek, “Avrupa fikrinin gerçekte neyin ürünü”⁸ olduğunun tanımlanamamasının bu alt bölümün isminde de yer aldığı üzere “geçmişin gölgesinde” inşa edilen bugüne yansımaları olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bir makalenin sınırları içerisinde Avrupa’nın bütün bir tarihini ele alabilmek olanaklı olmasa dahi, en azından genel bir okuma üzerinden Avrupa’nın birliğine dair geçmişten gelen kolektif hafızanın bugüne nasıl süzüldüğünü açıklamak gerekir. Ariane Chebel D’apolliana (2010: 196-197), on altıncı yüzyıldan itibaren Avrupa’nın kolektif bir kimlik tasarımı için bir yanında ulusal ulusalcılığın diğer yanında Avrupa ulusalcılığının bulunduğu ve birbiri ile mücadele içerisindeki iki düşünceyi vurgular. On sekizinci yüzyılda kapalı bir ulus kavramına dayalı dar görüşlü ulusalcılıkların ortaya çıkması ile birlikte gittikçe daha da dışlayıcı bir karakter edinen ulusal ulusalcılık düşüncesinin aslında karşı tezini yine kendi içerisinde ürettiği düşünülebilir. D’apolliana’nın (2010: 197) ifade ettiği gibi; Avrupa, gittikçe oldukça sığ bir düşüncenin biçimlendirdiği saldırgan devletlere bölündükçe ulusal ulusalcılık düşüncesiyle bir mücadele içerisindeki Avrupa ulusalcılığı düşüncesi yukarıda sözü edilen mücadelenin diğer eksenini olarak doğmuştur. İki kutup arasında belirginleşen mücadelenin bu tarihten sonra da üstelik

⁸ Appaduari (2017:16) çoğu kez birbiri ile çatışma içerisindeki bu düşüncelerin bir dizi kol üzerinden hem beslendiğini hem de geliştiğini belirler. Bu doğrultuda, Avrupa’nın Batı Hristiyanlığının bir projesi mi? Roma Hukuku ve İmparatorluğu’nun mirasçısı mı? Yunan akılcılığı ve demokratik değerleri mi? Yoksa Aydınlanma evrenselliği ve kozmopolitliğinin mi bir ürünü olduğu tartışması halen egemen olarak Appaduari tarafından düşünülür.

değişen bağlamlarına rağmen sürdüğü belirtilmelidir. Örneğin Andrew Gardner (2017: 18-19) Brexit Referandumunu değerlendirirken; aslında Avrupa Birliği'nin geçmişten aldığı bakiye, Avrupa değerleri ve mirası ile bir ulus devlet olmanın ötesinde bir imparatorluğun kültürel ve kolektif hafızasına sahip bir üye devlet arasındaki mücadeleyi çözümler. Gardner'a göre, söz konusu referandum sürecinde, en azından algı düzeyinde, oylanana aslında Avrupa Birliği'nin sınırları ve engelleri kaldırmak yönündeki aslında daha önce Avrupa ulusalcılığı olarak tanımlanan değerleri karşısında bir imparatorluğun "bakiyesinden arta kalan"⁹ kültürel hafızasının kolektif kimliğe dair değerlerdir. Avrupa için "ulusal ulusalcılık" ve ardından gelişen "Avrupa ulusalcılığı" düşüncelerinin gerçekte kendi içerisinde bir süreklilik oluşturduğunu vurgulayan D'appoliana (2010: 196-197), iki düşünce arasındaki etkileşimi farklı bir açıdan yorumlar. D'appoliana'nın yorumuna göre, Avrupa ulusalcılığının bir yandan bugünkü Avrupa Birliği içindeki devletlerin evrimine ilişkin ideolojik ve tarihsel bir analiz yardımı ile diğer yandan da ulus sonrası bir Avrupa'ya yönelik geçmiş ve mevcut amaçlara dayalı olarak tanımlanmasının mümkündür. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllardaki Avrupa dünya yurttaşlığı ile bugünkü Avrupa Birliği'nin yaratılmasının altında yatan amaçlar arasında belirgin ve önemli bir ilişki kurmanın olanaklı olduğunu belirleyen D'appoliana'ya göre, Aydınlanma'dan İkinci Dünya Savaşı'na değin süre içerisinde, Avrupa ulusalcılığı eş zamanlı olarak iki anlam taşımıştır. Bu doğrultuda ilk anlam, devletlerin egemenliğinin sınırlandırılması ile birlikte modern ulus devleti de bir yana bırakarak yeni bir birleşik Avrupa'ya ilişkin romantik bir kavramı içerisine alırken ikinci anlamı, yeni ulus devletleri yaratmak ya da meşrulaştırmak için kullanılan ideolojik bir araç olmayı içermektedir. D'appoliana (2010: 197); Avrupa ulusalcılığının ilk anlamının, "ulus karşıtı Avrupa ulusalcılığı" olduğunu ancak böylesi bir düşüncenin 1815 Viyana ve ardından 1919'da Versailles Kongresi'nde dayatılan Avrupa düzeninden sonra, Avrupa ulusalcılığının ikinci anlamı olan, "ulus lehine Avrupa ulusalcılığının" görünürlük kazandığını belirtir. Bununla birlikte, temelleri henüz on sekizinci yüzyılda ulusal ulusalcılık ve Avrupa ulusalcılığı eksenlerinde atılan ve bir kültür, kimlik ve aidiyet örüntüsü olarak Avrupa'nın birliğine dair yolculuğun önemli uğraklarını oluşturan söz konusu eksenlerin, şaşırtıcı olsa da, değişen

⁹ Tırnak içerisinde yer alan ifade Gardner'ın çalışmasının, Türkçe içerisinde rahat bir okuma olanağı sunması nedeniyle çalışmanın yazarı tarafından eklenmiştir. Gardner'ın (2017:9) tartıştığı gibi İngiliz kimliğini belirleyen önemli bir dönüm noktası, on sekizinci ve ardından gelen on dokuzuncu yüzyıl içerisinde sınırları belirgin bir görünüm alır.

bağlamlarına rağmen bir bakıma yeniden üretildiği belirtilmelidir¹⁰. Gerçekten de, Avrupa Birliği'nin kültür, kimlik ve aidiyetlere dair güncel tartışmalarının değişen bir bağlam oluşturmaya rağmen yine hegemonya mücadelesi içerisindeki iki eksen içerisinde belirlendiği söylenmelidir.

BREXİT REFERANDUMU VE ÖTEKİ OLARAK TÜRKİYE

Geçmişin gölgesinin, günün inşasına yansıdığı eş zamanlı olarak hem bir müzakere hem de bir mücadele alanı olarak kurulan Avrupa; bizatihi kendisini yeniden inşa etmesine yol açan “sarsıntılarla” karşılaştıkça, bir yandan da bir bakiye hatta “yetersiz bakiye” sorunu olarak kültür, kimlik ve aidiyet ilişkisiyle yeniden yüzleşme içerisine girmektedir. O denli ki Brexit Referandumu ve Referandum boyunca gerçekleştirilen kampanyalar aslında tam da bu açıdan dikkat çekmektedir. Gerçekten de, Avrupa'nın birliğine dair henüz on sekizinci yüzyıldan itibaren gelişen ulusal ulusalcılığın ve karşı tezini oluşturan Avrupa ulusalcılığının yeni bağlamlarındaki sürekliliği dikkate alındığında Brexit Referandumunun ve özellikle kampanya süresinin tam da bu açıdan Avrupa Birliği'nin kültür, kimlik ve aidiyet eksenlerinin sınındığı bir “litmus” testidir. Kültürel kimliğini gerçekleştirme pratiğinin son kertesinde bir öteki olarak Türkiye'yi gerçekte İngiltere içi siyasal sürecin tam da merkezine yerleştirmesi aslında şaşırtıcı olmasa gerektir. Gerçekten de Senem Aydın Düzgit'in (2013: 524-526), uluslararası ilişkileri önemli bir boyutu olarak kimlik ve bu yapılanmanın uluslararası ilişkiler siyasası içerisindeki konumunu tartışırken belirlediği üzere, Avrupa'nın Türkiye üzerine olan tartışması aslında kaçınılmaz olarak Avrupa kimliğinin inşasına dair tartışmaya dönüşmektedir. Uluslararası ilişkilerin önemli bir boyutu olarak öteki ile yüzleşmek, aslında kaçınılmaz olarak Avrupa kimliğinin tartışılabilmesi adına başat bir tanımlayıcıya dönüşürken bir yandan da bu alt bölümün henüz girişinde belirtildiği üzere; geçmişin gölgesinin tam da günün inşasına yönelik bir yansıma olarak değerlendirilebilmesi mümkündür. Gerçekten de henüz on sekizinci yüzyılın başından itibaren; Avrupa kimliği için biçimlenen ve ilki ulusal ulusalcılık ve ikincisi kimliği daha büyük bir anlatının merkezine yerleştiren Avrupa ulusalcılığı olmak üzere iki eksenli mücadele alanının, çağdaş uluslararası ilişkiler içerisinde yeni bağlamlarına rağmen bir bakıma süre giden bir nitelik edindiği görülür. Eva Polonska Kimunguyi ve Patrick Kimunguyi'nin (2011: 508) işaret ettiği gibi, Ulusal ulusalcılık düşüncesi yerini *kanbağcı* (primordialist), Avrupa ulusalcılığı ise yerini

¹⁰ Gerçekten de Eva Polonska Kimunguyi ve Patrick Kimunguyi (2011:509), ulusal aidiyetlerin, dilin, geleneklerin ve ritüellerin bütün bir on dokuzuncu yüzyıl içerisinde, belki de tek başına, gurur kaynağı olduğunu belirtirken geçmişin gölgesinin yirminci yüzyıl içerisinde yeniden ancak bu kez bir yıkım olarak yeniden üretildiğini belirtir.

yapısalcı (constructivist) yaklaşımlar ve türevlerine bırakırken aslında hem tipik bir süreklilik oluşturmakta hem de geriye cevaplanması gereken bir dizi soruyu miras olarak bırakmıştır. Gerçekten de Avrupa'nın birliğine dair tartışmaların, Avrupa Birliği gibi somut bir uğrak içerisinde nasıl bir yer edinebildiği tam da söz konusu mirasın anlamlandırılabilmesi ile mümkündür ve gerçekten de Avrupa Birliği siyaseti eliyle yeni bir kimlik tasarımının da yine söz konusu mirasa yaslandığı belirtilmelidir. Uluslararası ilişkiler yazınının; kültür, kimlik ve farklılık ilişkisi olarak Avrupa Birliği ve kimlik siyasetine biçtiği rolün, yukarıda sözü edilen kuramsal mirasın sürekliliği içerisinde biçimlendiği söylenmelidir. Bu doğrultuda; Kimunguyi ve Kimunguyi (2011: 508-509), Avrupa Birliği kimlik siyasetinin iki önemli kaynağını oluşturan kan bağıcılık ve yapısalcılık yaklaşımlarının altında on sekizinci yüzyıldan itibaren kan bağıcılık için Almanya yapısalcılık yaklaşımı için ise Fransa deneyimleri tarafından belirlendiğini söylemektedir. Buna göre kan bağıcılık yaklaşım, yaklaşımın felsefi kurucusu Johan Gottfried Herder'in öne sürdüğü üzere, ulusal kimliklerin ve ulusların değiştirilemeyen, inşa edilemeyen ve söylemsel olarak kurulamayan bütünlükler olduğunu ileri sürer. Herder, ulusların ("*volkgeist*") sosyo politik inşalar olmadığını aksine halkın içinde yer aldığı homojen ve tekil kültürel kimliklerin somut ürünleri olduğunu iddia eder. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasındaki Almanya'nın yeniden bir millet olmasında oldukça işlevsel olduğu söylenmelidir. Bununla birlikte kan bağıcılık yaklaşımın, etnik aidiyet ilişkisi olarak millet kavramsallaştırmasının, kültürel kimliğin kendisini gerçekleştirme ya da yeniden üretme uğrağı olarak "millet" algısının aslında Avrupa Birliği'nin kimlik politikası ile keskin bir biçimde ayrıştığı belirtilmelidir. Senem Aydın Düzgüt'in (2013: 525) belirlediği üzere post yapısalcı yaklaşımın, kimlikler ve söylemler arasında güçlü bir ilişki kurmasının yanı sıra üretilen siyaset ile kimlik arasında da güçlü bir ontolojik bağ oluşturması uluslararası ilişkiler içerisinde kimliğin gittikçe kurucu bir unsur olarak siyaset sürecine dâhil edilmesine yol açmıştır. Ancak bu "içerme" sürecinin ülkelerin deneyiminden bağımsız olarak ele alınamayacağı açıktır. Eva Polanska Kimunguyi ve Patrick Kimunguyi (2011: 508), Almanya'nın kimlik inşası deneyiminden farklı olarak tarihsel, etnik ve dilbilimsel açıdan tekil açıdan tanımlanabilecek bir homojenliğe sahip olmayan İngiltere ve Fransa deneyimlerinin post yapısalcı bir yaklaşım için özel bir uğrak sunduğunu belirtir. Anglo-Frankofon deneyim içerisinde; kimliklerin sabit ve ön belirlenimli olma yerine bir inşa olduğu bu doğrultuda milliyetin ise öznel bir kategori olarak biyolojik aidiyetin ötesinde inançlar ekseninde tanımlanabileceği düşünülmektedir (Kimunguyi ve Kimunguyi, 2011: 508). Senem Aydın Düzgüt'in (2013: 525) belirlediği üzere, sosyal yapısalcı yaklaşımın en önemli temsilcileri arasında yer alan Wendt'e göre, kimlikler yalnızca farklılıklar aracılığı ile değil

bununla birlikte, kendi ve öteki ekseninde düşünülebilecek bir dizi kaynağa sahiptir. Bu, ön belirlenimli bir sosyal ilişki sürecinin ve kolektif kimliklerin kendisini örgütleyen yapılarının sunduğu bir farklılık düzeyine işaret etmektedir ve post yapısalcı yaklaşımın karşı çıktığı unsur tam da budur. Post yapısalcı yaklaşıma göre, farklılıklar olmaksızın kimliği düşünebilmek mümkün değildir. Ancak bu post yapısalcı yaklaşımın kimliklerin anlamlandırılabilmesi adına ilişki biçimlerinin ele alınması gerektiği yönündeki varsayımı ile uyumlu bir bütünlük olarak değerlendirilmesi gereken ön deyişini oluşturmaktadır. Senem Aydın Düzgüt (2013: 525-526); post yapısalcı yaklaşımın, aslında bütün dönemlerinde, kimlik çalışmalarında bir farklılık kurgusu üzerinden yaklaşımını belirlemesine rağmen Avrupa Birliği ve kimlik tasarımı söz konusu olduğunda önemli bir ayrımın getirildiğini açıklar. Buna göre, önceki çalışmalarında kimliklerin “en iyi” biçiminde ancak ebeveyn ve çocuk ya da lider ve ortak gibi küçük ikili farklılıklar içerisinde ele alınması gerektiği post yapısalcı yaklaşımın ortak vurgusunu oluştururken, Avrupa Birliği söz konusu olduğunda yaklaşımların daha çok kapsayıcı bir dinamik olarak kimlik kurgusu üzerine yoğunlaştığı gözlenir. Aslında Avrupa Birliği egemen siyasası içerisinde de kimliklerin tam da sözü edildiği üzere bir farklılık ve aidiyet içerisinde ele alındığı açıktır. Ortak kimlik projesini ilk kez bir siyasa belgesi içerisinde düzenleyen ancak böylesi bir kimlik kurgusunu tam da bir ortak pazar söylemi eşliğinde inşa eden, 1973 yılındaki *Avrupa Kimliği Deklarasyonu*, (Passerini, 2010: 218) bu yöndeki bir örnek olarak düşünülebilir. Öte yandan, özellikle 2000’li yılların ardından Avrupa Birliği’nin coğrafi sınırlarının ötesinde bir yandan da kültürel kimliğini sabitleyebileceği, yeniden üretebileceği alan arayışı içerisinde daha yoğun bir siyasa gündemini izlediği görülmektedir. Avrupa Birliği’nin üyesi olan ülkelere ortak bir Avrupa kültürü ve kimliğinin oluşturulabilmesi adına bir dizi sorumluluk yüklediği 1983 yılındaki *Solemn Bildirgesi*’nin (*The Solemn Declaration on the European Union*) ardından, Avrupa bütünleşmesinin yalnızca ekonomik refahın artışı olarak değil ekonomik bağlamında anlamlandırılması mümkün değildir. Aksine, üst anlatısını Avrupalılaştırmanın oluşturduğu bir kültürel kimlik yaratma süreci haline dönüşmüştür (Kimunguyi ve Kimunguyi, 2011: 511; Özdemir, 2012: 193). O kadar ki Haluk Özdemir (2012: 193); “Avrupa, ortak bir kimlik yaratma projesidir. Yaratılacak ortak Avrupa kimliği, bundan sonraki kurumsal düzenleme ve ortak politikaların kalıcılığının garantisi olacaktır” belirlemesini tam da bir kültürel kimlik yaratma süreci olarak Avrupa Birliği bağlamında kullanır. Bununla birlikte Avrupa Birliği’nin gelecekteki meşruiyetini önemli ölçüde etkileyecek olan böylesi bir kimlik politikasının bir dizi alanda önemli ölçüde kırılma noktalarına sahip olduğu ve Brexit Referandumu’nun aslında tam da bir bakıma Avrupa Birliği için “merkezi fay hattını” oluşturduğu

söylenmelidir. Gerçekten de Brexit Referandumunu, yukarıdaki kısımlarda ayrıntılı olarak tartışıldığı üzere, Avrupa'nın birliğine dair gerek tarihsel kaynakların ve gerekse yakın dönemli tartışmaların yakın dönem içerisinde sözü edilen fay hattına yansımaları oluştururken gerçekte medyanın konumu ve söylem repertuarını gittikçe görünür kılmıştır. O denli ki, İngiltere medyasının bu dönem içerisinde bir yandan konum mücadelesi içerisindeki siyasal aktörlerin söylem repertuarına eklenmesi ve bu yönde siyasal aktörlerin toplumsal güç mücadelesi içerisindeki durum tanımlarını yeniden üretirken aslında eş zamanlı olarak toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin kendisini gerçekleştirebilmesi için önemli bir bağlam oluşturduğu söylenmelidir. İleride ayrıntılı olarak çözümleneceği üzere medyanın, siyasal aktörlerin söylem repertuarına eklenmesi ve mücadelenin içerisinde gerçekleşeceği bağlamı oluşturması oldukça anlaşılabilir bir durumdur. Gerçekten de medyanın bu kez egemen durum tanımlarının, kolektif hafıza ve kültürel kimliğin tam da öteki üzerinden bakarak gerçekleştirdiği anlamlandırma sürecinin, Brexit Referandumu döneminde yukarıdaki kısımlar içerisinde de belirtildiği üzere Avrupa'nın tarih boyunca en keskin ötekisi olan Türkiye üzerinden gerçekleştiği görülmektedir.

KÜLTÜREL POLİTİKA, MERKEZİ GERİLİM EKSENİNE DÖNÜŞTÜĞÜNDE: BREXİT REFERANDUMU, İNGİLTERE MEDYASI VE KÜLTÜREL ÖTEKİ OLARAK TÜRKİYE

Avrupa'nın kültürel sınırlarını belirginleştirmesine dair bir mücadeleye dönüşen Brexit Referandumunu; Avrupa'nın kültürel inşasında medyanın nasıl da anlamlı bir eksen sunduğunu ortaya çıkartmıştır. Gerçekten de, Avrupa Birliği yanlılarının yanı sıra Avrupa şüphecilerinin de siyasal kampanya sürecinde gittikçe medya üzerinden gerçekleşen hegemonya mücadelesi ve medyanın da siyasal söylemleri dolayım gücü üzerinden bakıldığında medyanın birbiriyle eş zamanlı olarak kurulan iki sürecin önemli bir uğrağı olarak değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Benedict Anderson'dan (1983'den aktaran Kimunguyi ve Kimunguyi, 2011: 509) ödünç alarak kullanıldığında; medya bir yandan hayali cemaat kurgusunun önemli bir aktörü olarak konumlanır ve bu yönüyle de toplumu bir arada tutan harcı sağlayan ideolojik bağlamı oluştururken diğer yanında Avrupa'nın kültürel sınırlarını farklılıkları belirginleştirerek çizen bir mimar rolünü üstlenmektedir. Brexit Referandumu sürecinde İngiliz medyasının haber kategorileri ve çerçevelerinin yanı sıra görsel inşasının da, bir yandan Avrupa'nın kültürel sınırlarını belirginleştirmek diğer yandan toplumu bir arada tutmayı amaçlayan ideolojik harcı sağlayabilmek üzere, iki ayrı eksen eş zamanlı gerçekleştiren bir anlatı yapısına sahip olduğu görülür. Bununla birlikte, Brexit döneminin İngiltere'de medyanın önemli bir

kutuplaşma içerisinde olduğunu göstermesi adına da anlamlı olduğu söylenmelidir. Bununla birlikte, İngiltere’de egemen medyanın ağırlıklı olarak Avrupa şüpheci bir tavır paylaşmasının tam da Brexit döneminin hemen öncesinde ve Referandumun kampanya döneminde İngiltere’nin hem Avrupa Birliği içerisindeki konumu hem de sözü edilen dönem içerisinde bizatihi İngiltere içerisindeki siyasal gelişmelerin bir yansımasını oluşturduğu da söylenmelidir. Örneğin Annand Mennon ve John Paul Salter (2016: 12), İngiltere’nin 1990’lı yıllarda Avrupa Birliği içerisindeki özgün konumunun ve ağırlığının gittikçe azaldığı bir dönem içerisinde Referandumun gerçekleştiğini belirtir. 2008 yılındaki küresel ekonomik krizin etkilerinin azalmasına rağmen sürmesi ile İngiltere içerisindeki siyasal gelişmelerin bu dönemde Avrupa Birliği üyeliğine dair bir iyimserlikle beslenebilecek alan bulamaması, Mennon ve Salter’a göre İngiltere seçmenleri tarafından ayrılma kararının desteklemesinin önemli bir diğer gerekçesini oluşturmuştur. Benzeri bir değerlendirme ise Avrupa Birliği’ni bu kez eleştirel siyasal iktisat perspektifinden değerlendiren Chris Gifford’un (2016: 782) çalışmasında yer almaktadır. Gifford’a göre, Avrupa şüpheciliğine dair araştırmalar ağırlıklı olarak medya, sivil toplum, siyasal parti sistemleri üzerine yoğunlaşsa da Avrupa şüpheciliğinin önemli bir diğer kaynağı, Avrupa Birliği’nin izlediği ekonomi politik yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. Üstelik Brexit öncesinde İngiltere’nin henüz 2008 yılındaki küresel ekonomik kriz ve yeni istihdam olanaklarını tam da İngiliz sanayisinde arayan ancak bu kez İngiliz yurttaşlarının istihdam olanaklarına dair bir tehdit oluşturan göçmen kitlelerin oluşturduğu yapısal sorunlarla karşı karşıya kaldığı söylenmelidir (Gifford, 2016: 786). Bütün bu nedenlerden ötürü, Avrupa Birliği’nin tasarımıdaki ortak kimlik ve kolektif hafızanın Birlik tarafından amaçlanan tasarım doğrultusunda yürütülememesinin anlamlı nedenlerinden birisinin de ekonomi politik içerisinde temellendiği belirtilmelidir. Çalışmanın önceki kısımlarında da belirtildiği üzere, İngiltere Brexit Referandumu sürecine gittikçe daha keskin ölçülerde yüzleşmek zorunda kaldığı ekonomik, kültürel, siyasal ve toplumsal sorunlarla birlikte girerken bir yandan da Referandum süreci ile birlikte bu kez Avrupa ortak kimliği ve değerlerine dair bir tercih geliştirmenin zorunluluğu ile de karşılaşmıştır. Ancak bu dönem içerisinde medyanın durum tanımları ve söylem repertuarının en azından iki neden doğrultusunda tartışılması gerekmektedir. İlk neden medyanın siyasal aktörler ve toplumun geniş kesimleri arasında oluşturduğu bağlamın siyasal aktörlerin konum mücadelesini etkileyebilme potansiyeli nedeniyle medya söylemlerinin toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin önemli eksenlerinden birisini oluşturmasıdır. İkinci neden ise egemen güç mücadelesinin yansıdığı bir alan olarak medyanın bir kültürel inşa aktörü olarak da sorgulanması ve kolektif hafızanın kendisini gerçekleştirdiği ya da yeniden ürettiği uğrakların

belirlenmesi adına önemli bir çalışma uzamı oluşturmaktadır. Brexit Referandumu döneminde İngiltere medyasının, bu dönem içerisinde çalışmanın ilerleyen kısımlarında Türkiye’de medyanın egemen pratikleri içerisinde bir eş zamanlılığın olduğu söylenmelidir, önemli bir kutuplaşma içerisinde olduğu görülür. Fikir gazeteleri karşısında ya da bulvar basını olarak değerlendirilen gazetelerin Brexit döneminde siyasal aktörlerin yanı sıra süreç içerisinde yer alan önemli bir aktör olarak hareket ettiği gözlenmiştir. Loughbrough Üniversitesi’nin (www.https://blog.lboro.ac.uk) Brexit Referandumu döneminde gerçekleştirdiği araştırma sonucunda; İngiltere’de medya gruplarının Avrupa Birliği’ne ilişkin tutumlarının, gazetenin ideolojisinin ve siyasal iktidar karşısındaki konumunun yanı sıra “popüler” ya da “fikir” gazetesi olmasının üzerinden de belirlenebileceği saptanmıştır. Buna göre, Üniversite’nin araştırması sonucunda İngiltere’de fikir basını temsil eden Financial Times, Guardian, Daily Mirror gazeteleri İngiltere’nin Avrupa Birliği içerisinde kalmasını desteklerken, “popüler”, ya da farklı isimlendirildiğinde “tabloid”, basının Avrupa Birliği karşıtlığı güçlüdür. Öyle ki, Avrupa Birliği’nden ayrılma kararını destekleyen gazetelerin ağırlıklı olarak bulvar gazetelerinde toplandığı gibi bir yandan da Avrupa Birliği’nde kalmak isteyen gazetelere göre çok daha aktif bir yayın politikası izlediği görülmüştür. Gazetelerin yanı sıra, ayrılma yanlılarının internet üzerinde de önemli ve geniş katılımlı bir ağ oluşturduğu belirtilmelidir. Örneğin Vyacheslav Polonksi’ye (<http://www.referandumanalysis.eu>) göre, İngiltere’de ayrılma taraftarları siyasal kampanyanın yalnızca bir haftalık bölümünde dahi ayrılma yanlılarının Birlik içerisinde kalmayı isteyen seçmenlere göre iki kat daha fazla internet üzerinden yer almanın ötesinde, kalma yanlılarına göre beş kat daha fazla bir çaba göstermişlerdir. Ayrılma yanlıları ile kalma yanlılarının birbirine oldukça yakın bir oran, ayrılmak isteyen 17.410.742 seçmen karşısında 16.141.241 kalma yanlısı seçmen, olsa da ayrılma yanlılarının gerek yazılı basında ve gerekse yeni medya ve internet üzerinde oldukça etkin olduğu gözlenmiştir (Menon ve Fowler, 2016: R.4). Bununla birlikte Referandum sürecinde İngiliz ulusal gazetelerinin Referandum ve kampanyaya ilişkin haber kategorileri ve kategori ağırlıkları verildiğinde, Türkiye’nin neden tarihsel bir öteki olarak konumlandığı oldukça anlamlı bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Tablo 3 içerisinde İngiliz ulusal gazeteleri ve televizyon istasyonlarında referanduma dair haber kategorileri ve her kategorinin yayın politikası içerisindeki ağırlığı yer almaktadır.

Haber Kategorileri	Tüm Kitle İletişim Araçları İçerisindeki Ağırlığı (%)	Birlik İçerisinde Kalma Yanlısı Gazetelerdeki Ağırlığı (%)	Birlik'ten Ayrılma Yanlısı Gazetelerdeki Ağırlığı (%)	Ulusal Televizyonlardaki Ağırlığı (%)
Referandumun Gerçekleştirilmesi	30.9	33.5	29.6	28.9
Ekonomi / İş Dünyası	18.9	18.9	18.9	18.8
Göçmenlik	13.2	9.9	14.8	15.6
Kamuoyu ve Yurttaş Algısı	8.0	8.8	5.0	11.3
Anayasal ve Yasal Düzenlemeler	6.1	5.8	6.7	5.5
İstihdam	3.6	3.9	3.4	3.4
Savunma ve Güvenlik	3.4	2.9	4.4	2.7
Standartlar ve Yolsuzluklar	2.4	2.1	4.2	0.3
Sağlık Hizmetleri	2.3	2.7	2.2	1.7
AB Aktiviteleri	1.7	1.4	1.6	2.4
Hane Halkı	0.9	0.7	1.1	0.8
Suç ve Yasalar	0.9	1.1	1.2	0.7
Sosyal Güvenlik	0.8	0.6	1.2	0.7
Devalüasyon	0.8	0.8	0.3	1.5
Dış Politika	0.7	0.8	0.7	0.5
Vergilendirme	0.6	0.6	0.7	0.5
Kamu Hizmetleri	0.6	0.1	1.0	0.6
Tarım	0.6	0.6	0.3	0.9
Çevre	0.5	0.7	0.6	0.0
Eğitim	0.5	0.4	0.7	0.2
Diğer Gündem	2.7	3.5	1.5	3.4

Tablo 2. Brexit Referandumu Döneminde Haber Kategorileri ve Ağırlıkları (<http://blog.lboro.ac.uk>).

Tablo 2 içerisinde de yer aldığı üzere, Brexit Referandumu döneminde İngiliz seçmenlerinin ağırlıklı olarak Avrupa Birliği'nin bizatihi kendi yaşam olanakları üzerindeki etkisi ile ilgilendikleri ve örneğin çevre, eğitim, kamu hizmetleri gibi süre giden hizmetlerde nerede ise Avrupa Birliği'ne gündem içerisinde yer vermedikleri görülmektedir. Bu çalışmanın önceki kısımlarında da belirtildiği üzere böylesi bir bağlam içerisinde Avrupa'nın tarihi boyunca en keskin ötekisi olan Türkiye, üstelik kendisi ile doğrudan ilişkili olmamasına da rağmen, Referandum sürecinde kültürel inşa ve İngiltere'nin kültürel sınırlarını koruma amacıyla kullandığı önemli bir figüre dönüşmüştür. Gerçekten de Referandumun siyasal kampanya sürecinin önemli söylemlerinden birisi tam da fotoğraf 1 içerisinde yer aldığı gibi fonda Avrupa Birliği bayrağı hemen onun üzerinde Türkiye Cumhuriyeti bayrağı ve “hala bir ilgisinin olmadığını mı düşünüyorsun, İngiltere'nin bütün nüfusundan çok daha fazlası, 75 milyon Müslüman Avrupa'ya giriyor” söyleminin yer aldığı afiştir.

Fotoğraf 1. Brexit Referandumunu Siyasal Kampanya Sürecinde Bir Görsel (@DavidJo 52951945).

Yukarıda yer alan görsel her ne kadar bir internet kullanıcısının twitter sayfasından alınmışsa da, Brexit Referandumunu döneminde Avrupa Birliği'nden ayrılmak isteyen kesimler arasında oldukça yaygın olarak kullanılan bir görsel olduğu söylenmelidir. Kaldı ki Referandumun özellikle ayrılma yanlısı kesimleri arasında diğer görsellerin ve hatta söylem repertuarının da benzeri bir tutuma dayandığı bir giz değildir. Gerçekten de çoğu örneğinde gözlemlendiği üzere bu dönem içerisinde Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı almış olan siyasal aktörlerin uluslararası ilişkiler içerisinde en azından kendi içerisinde tutarlı etik bir tutumu izlediklerini söyleyebilmek dahi mümkün değildir.

Fotoğraf 2. Brexit Referandumunu Siyasal Kampanya Döneminde Görsel (@EUvoteleave23rd)

İngiltere'de Avrupa Birliği'nden ayrılmayı amaçlayan siyasal aktörlerin gittikçe keskin bir söylemi Türkiye karşıtı ancak bir yandan da Avrupa değerlerini sorgulanır kılma pahasına gerçekleştirdikleri siyasal kampanya aslında ilerleyen dönemlerinde Avrupa'nın karşı karşıya kalacağı sorunları belirginleştirmektedir. Gerçekten de, Referandum ağırlıklı olarak katılım sağlayan yaşlı seçmenlerin kararı ile İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı ile sonuçlansa da gerçekte İngiltere'nin Avrupa içinde ancak Avrupa değerleri karşıtı bir tutum izlediğini ortaya çıkartmıştır. O denli ki aslında Avrupa Birliği için Türkiye'nin üye olarak Avrupa içerisinde yer alıp almamasının ötesinde çalışmanın hemen girişinde alıntılı olduğu üzere Avrupa'yı bizatihi kendisini yaratmaya ve yeniden yaratmaya iten

sarsıntuların ardından “yaşlı kıtanın” nasıl bir arada kalabileceği ve kendisini nasıl yeniden yaratabileceği gerçekten bir sorun olarak değerlendirilmelidir. 20. yüzyılın henüz başında bütün bir kıtayı bir vahşetin ve enkazın tortuları ile yüzleştiren ancak son döneminde yeniden yükseldiği gözlenen yükselen milliyetçilik, ekonomik krizlerin ardından kitlesel işsizlik ve nüfusun yaşlanması sorunları ile Avrupa’nın nasıl mücadele edebileceği önemli sorunlar olarak görülmelidir. Bununla birlikte, bu çalışmanın odağında yer alan “kendi” ve “öteki” diyalektiğinin Brexit döneminde Türkiye medyasından da okunması gereklidir.

BREXİT’İN TÜRK MEDYASINDAKİ TEMSİLİ: SİYASAL İLETİŞİM OLANAĞI YA DA OLANAKSIZLIĞI ÜZERİNE

Türkiye’nin özelinde Avrupa Birliği daha geniş bir bağlam içerisinde de Avrupa ile süre giden ilişkisinin bir siyasal iletişim sorunu içerisinden okunması en azından iki temel düzeyde oldukça anlamlıdır. Gerçekten de bu çalışmanın odağında sorgulanması amaçlandığı üzere, kolektif hafıza ve kimliğin medyanın ve medya ötesinde de toplumun geniş kesimlerinin gündelik yaşam pratiklerinde nasıl yer edinebildiği ve kamusal alanda edildiği yeri nasıl ve hangi koşullarda genişletebildiği ile de ilgili olduğu için oldukça anlamlı bir sorgulama uzamı oluşturmaktadır. Esra Arsan ve Süheyla Tolunay İşlek’in (2016: 154) işaret ettiği üzere; genelinde medya ve özelinde ise haber metinlerinin çözümlenmesi aslında toplumdaki daha büyük bir iktidar ve güç mücadelesi alanının çözümlenmesidir. Bu doğrultuda Arsan ve İşlek’in (2016: 154) belirlediği üzere, “söylem kuşkusuz bir iktidar ilişkisidir ve yöneten ile tabi olan arasındaki farklı sosyal çıkarların güç mücadelesinin tam da merkezine oturur”. Bununla birlikte, medyanın egemen hegemonya blokları içerisinde oluşan söylem repertuarını mücadelenin dışındaki sosyal gruplarla süre giden etkileşimi içerisinde çözümlenmek oldukça anlamlıdır. Ancak böylesi bir anlamlandırma çabasının önemli bir boyutu, oldukça temel bir biçimde, toplumsal gerçeğin kültürel inşasını gerçekleştirirken medyanın kültürel bir inşa aktörü olarak hangi konum ya da konumlar içerisinden hareket ettiğinin belirlenmesini gerekli kılar. Ancak; medyanın gündelik pratikleri içerisinde olay ve olayın toplumsal gerçekliğine dair anlamların medya süzgeci içerisinde bir tercih edilme olgusunu öne çıkartan çalışmanın bu kısmındaki görüş en azından ana hatları ile açıklanmalıdır.

Haber çerçeve analizinin habere dönüştürülecek “olay” ve medya süzgeci içerisinde olayın toplumsal gerçekliğine dair belirli boyutların öne çıkartılması ya da dışlanması yönündeki bir tercih olduğu vurgusu, liberal çoğulcu kuramın hegemonyası içerisinde habere dair öngörülerinin ötesine geçen bir boyut edinmektedir. Örneğin; “tarafsızlık” gibi, aslında

içeriği çok da kolay doldurulamayacak nitelikte üstelik bu açıdan netleştirilmeye de ihtiyaç duyan, meritokratik değerlerin ötesine geçen iktidar ve güç mücadelesinin aracı olarak medya gerçeği ile medyanın toplumsal güç ve iktidar mücadelesindeki konumu dikkate alınmalıdır. Bülent Çaplı (2016: 65), “medyada neyin haber olacağı, nasıl anlatılacağı ve nasıl yorumlanacağı tamamen değer yargıları tarafından belirlenmektedir” ve “neyin gerçekten doğru olduğu ve neyin haber değeri taşıdığı tamamıyla gazetecilerin dünya görüşü ve anlayışı ile ilintilidir” yönündeki belirlemeleri tam da bu doğrultuda oldukça önem taşımaktadır. O denli ki Avrupa Birliği gibi ulus devlet üstü ve temel olarak bir hegemonya projesinin Türkiye’de medyanın gündelik pratikleri içerisindeki kültürel inşasının bir kendi ve öteki diyalogu olmasının ötesinde bu kez “ötekinin” kültürel inşasına yönelmesi en azından şaşırtıcı değildir. Bu çalışmanın araştırma yöntem ve sorularının açıklandığı kısım içerisinde yöneltilen ikinci soru, Türkiye’de ulusal gazetelerin Brexit Referandumu dönemindeki yayın politikalarının birbirine göre nasıl yakınlaştığı ya da nasıl uzaklaştığı, Tablo 4 içerisinden bakıldığında önemli ölçüde bir yanıt bulmaktadır. Araştırmanın odağında yer alan gazetelerin yayın politikaları ve haber pratikleri içerisinde bakarak bir değerlendirme yapıldığında, birbirine göre farklılaşan söylemlerine rağmen nerede ise tüm gazetelerin Brexit Referandumu ve ardından yaşanan İngiltere ve Avrupa Birliği ilişkilerini, Türkiye’ye olan etkisi özelinde ele almasına rağmen dikkat çeken bir unsurun vurgulanması gerekir. Türkiye’de ulusal gazetelerin bu dönem içerisinde haber algılarını oluşturan unsur siyasal iktidarla gazetenin ilişkisine göre değişen biçimlerde olmak üzere yayın politikalarının iktidarla olan ilişki temelinde belirlenmesidir. Sabah ve Akşam Gazeteleri için, popüler söylemde yer alan “yandaşlık” çizgisinin ürettiği konumun tam aksi kutbunda bu kez Sözcü ve Cumhuriyet Gazetelerinin iktidar karşısı “muhalif” çizgisi yer almaktadır. Bununla birlikte; demokratik bir iletişim düzeni, iletişim özgürlüğü ve kamunun bilgiye ulaşma hakkının sınırlandırıldığı bir yayın politikasının yanı sıra Avrupa Birliği gibi “uzaktaki” bir siyasal yapı ile kurulan iletişim pratikleri adına da, en azından, “endişe” uyandırmaktadır. Gerçekten de Christian Fuchs’un (2017: 71) belirlediği üzere; “ideoloji, tahakküm ve sömürünün göstergesel seviyesidir – malumat ve anlamların üretim ve yayılımını düşünceler, inanç sistemleri, eserler, sistemler ve kurumlar biçiminde uygular ve bu sayede tahakküm ve sömürü meşrulaştırılır veya doğallaştırılır”. Bu çalışmanın odağında yer alan Türkiye’de ulusal medya gruplarının Avrupa Birliği haberlerine dair yayın politikaları ve haber kategorileri içinden bakıldığında aslında tam da yukarıda değerlendirildiği üzere; tahakküm ve sömürünün söylem repertuarını sunduğu görülür. O kadar ki haber çerçevelerinin habere dönüştürülecek olaylara ilişkin olarak ancak tek boyutlu bir inşa pratiği oluşturması, gerçeğin yalnızca tek boyutlu olarak ele

alınması ve haber metinlerinin olası anlamlandırmalara kapatılan metin yapısı tahakkümün ancak belirli biçimlerini meşrulaştırma ve diğerlerini baskılamaya dair bir kültürel inşa olarak değerlendirilmelidir. Öyle ki araştırmanın odağında yer alan dönem içerisinde Türkiye’de medyanın egemen pratikleri, üstelik birbirlerine göre farklı konumlar içerisinde belirlenen farklı tutumlarına rağmen, Brexit sürecini ağırlıklı olarak Referandumun Türkiye’ye olan etkisi üzerine haber konusu haline getirirken söz konusu tek yönlü algıya dair örnekleri birbiri ardına vermektedir. O kadar ki gazeteler içerisinde inşa edilen “gerçeğin” yalnızca belirli anlamları içermesi ve bu doğrultuda belirli anlamları keskin bir biçimde dışlaması haberlerin tek yanlı hatta yapısal bir yanlılık içerisinde kurulduğunu görünür kılmaktadır. Aşağıdaki Şema 1 içerisinde araştırmanın odağında yer alan dönem içerisinde Türkiye’de ulusal gazetelerin haber kategorileri yer almakta ve gazetelerin pratikleri içerisinde her bir kategorinin ağırlığı yer almaktadır. Avrupa Birliği’ne dair yayın politikaları ve haber pratiklerinin, ağırlıklı olarak gazetelerin birbirine göre toplumsal güç ve iktidar mücadelesinin farklı evrenleri içerisinde yer almalarına karşın, gerçekte “kendi” ve “öteki” diyalektiğinde ötekine bakarak kendinin kültürel inşasına yönelmiş olması önemli bir belirlemedir. O denli ki aşağıdaki şema 1 araştırmanın odağında yer alan gazetelerin, Brexit Referandumu dönemindeki haber kategorilerini oldukça genel bir düzeyde yansıtırken aslında henüz grafik düzeyinde dahi gözlenebileceği üzere hiçbir kategorinin “Brexit Referandumunun Türkiye’ye olan etkisi” kadar yoğun olmadığı söylenmelidir. Bu doğrultuda, Türkiye’de ulusal gazetelerin Referandum sürecindeki haber çerçevelerinin altı ana ekseninde değerlendirilebileceği belirtilmelidir. Araştırma içerisindeki gazetelerin söylem ve temsil düzeyindeki farklı konumlanmalarına, bu doğrultuda da birbirine göre değişen ağırlıklardaki haber çerçeveleri şöyle maddeleştirilebilmektedir: (1) **haber-eğlence çerçevesi**: Haberden daha çok eğlencenin ağırlık kazandığı bununla birlikte kamunun bilme hakkından daha çok magazin haberciliğinin gerçekleştiği çerçeveyi oluşturmaktadır. Referandum sürecinde, İngiliz kamuoyunun tepkisi ve mitingler boyunca meydana gelen protestolarda kullanılan görseller bu kategorinin önemli bir tamamlayıcısıdır¹¹. (2) Referandumun ardından, İngiltere’de meydana gelen siyasal değişim ve başbakan David Cameron’un istifası,

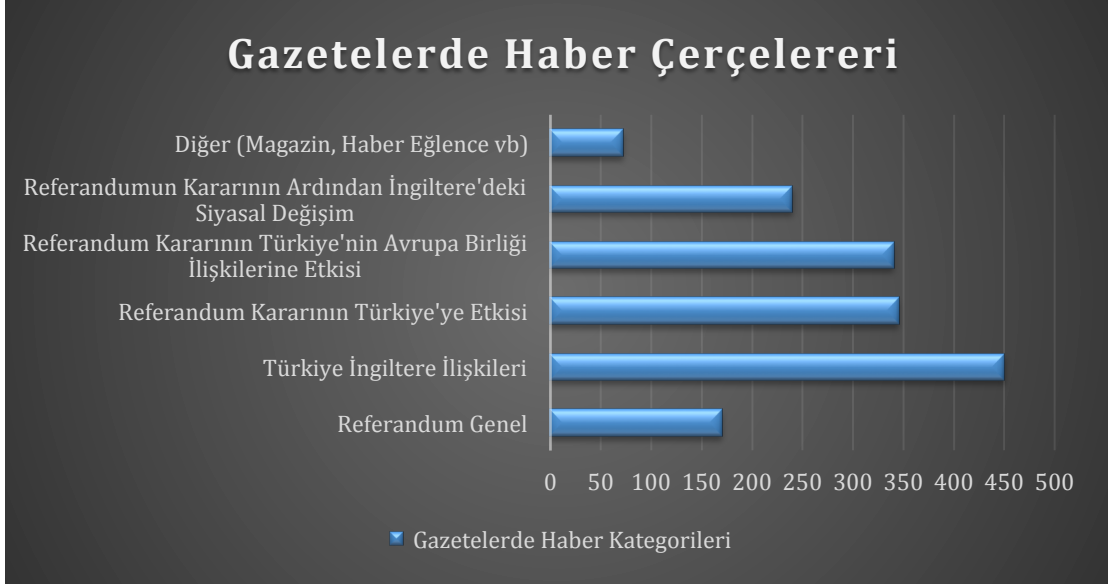
¹¹ Bu kategorinin diğer örnekleri ise, Hürriyet Gazetesi’nin İngiltere’nin “en uzun süre evli kalan çifti” olarak tanıttığı Maurice ve Helen Kaye çiftinin Referandum sonrasında boşanma davası açmaları (<http://www.hurriyet.com.tr>). Bir diğer örnek, Sabah Gazetesi’nde yer alan, Brexit Referandumunun ardından Avrupa Birliği’nden ayrılma kararı alan İngiltere’den, Fransız vatandaşlığı için başvuruların sayısında %250 oranından daha fazla bir artışın gerçekleşmesidir (<http://www.sabah.com.tr>). Brexit haberlerine dair bir diğer haber eğlence örneği ise, Referandumun ardından İngilizlerin yeni bir yabancı dil öğrenmek istediklerinin haber haline getirilmesidir (<http://www.sabah.com.tr>). Habere göre, Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Junker, Avrupa’da İngilizce’nin önemini kaybettiğini belirterek İngilizce başladığı konuşma metnini Fransızca konuşarak sürdürmüştür.

İngiltere’de iktidar partisi içerisindeki değişim süreci ve Referandumun ardından İngiliz Hükümeti’ndeki değişim bu kategorinin tamamlayıcı unsurlarını oluşturmaktadır. (3) Referandumun, Türkiye’nin Avrupa Birliği ilişkilerine etkisi: Önceki iki haber kategorisinde yer almadığı denli Türkiye’de gazeteler arasındaki kutuplaşma ve çatışma eksenini söz konusu bu kategori oluşturmaktadır. Tablo 1 içerisinde de yer aldığı üzere, araştırma içerisinde yer alan özellikle Sözcü ve Cumhuriyet ile karşı ekseninde Sabah ve Akşam Gazetelerinin söylem ve temsil mücadelesini ve karşıtlıklarını bu kategori oluşturmaktadır. (4) Referandum kararının, Türkiye’ye olan etkisi. Araştırmanın odağında yer alan gazeteler arasındaki söylem ve temsil mücadelesinin bir diğer eksenini bu kategori oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Tablo 1 içerisinde de belirtildiği üzere Sözcü ve Cumhuriyet Gazeteleri, Referandumun ardından Türkiye’nin “olumsuz” etkileneceğini belirtirken, Sabah ve Akşam Gazetelerinin, Referandumun Türkiye ekonomisini olumlu etkileyeceğini belirtmesi aslında Türkiye’de ulusal gazeteler arasındaki önemli bir diğer kutuplaşma eksenini oluşturmaktadır. (5) Referandumun ardından İngiltere-Türkiye ilişkileri ile (6) Referandum ve siyasal kampanyasına dair diğer haberlerin verilmesi, araştırma odağında yer alan gazetelerin diğer iki haber kategorisini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, önceki kısımlar içerisinde de belirtildiği üzere, haber çerçeve analizlerinin söz konusu son üç kategorisi, araştırma odağında yer alan gazetelerin konum mücadelesini görünür kılmamanın ötesinde, gazetelerin değişen söylem ve temsil pratikleri dikkate alındığında birbirlerine göre yakınlaştıkları ve uzaklaştıkları farklı söylendiğinde kutuplaştıkları alanları da görünür kılmaktadır. Haber çerçeve analizlerinin 4. 5. ve 6. Kategorilerinin diğer haber kategorilerine göre frekansları dikkate alındığında, sözü edilen üç kategorinin de bu araştırmanın odağında yer alan gazetelerin; Brexit Referandumunu Avrupa Birliği’nin değişen kültürel sınırları ve demokrasi geleneği içerisinde okumak yerine, Referandumun Türkiye’ye olan ekonomik etkileri üzerine okudukları ortaya çıkmaktadır. Referandumun Avrupa Birliği’nin değişen sınırları ve demokrasi geleneği çerçevesinde okunmasının yerini yalnızca, üstelik oldukça yalın bir “kazan” – “kaybeden” denkleminde okunmasının alması gerçekte Türkiye’de medya gruplarının değişen söylem ve temsil pratiklerine rağmen buluştukları ya da yakınlaştıkları ortak paydayı oluşturmuştur. O denli ki, Türkiye’de medya gruplarının, belki de art alanlarında yer alan sermaye ve toplumsal güç / iktidar ilişkileri çerçevesinde değerlendirildiğinde, öne çıkarttıkları haber çerçevelerinin ekonomi ve yalın bir kazan-kaybeden ilişkisi içerisinde kurgulanması aslında, medya gruplarının Avrupa Birliği algısının ekonomi politik bir ilginin ötesine geçemediğini görünür kılmaktadır. Bununla birlikte,

üzerinde durulması gereken bir diğer unsur Türkiye’de medya grupları arasındaki kutuplaşmadır.

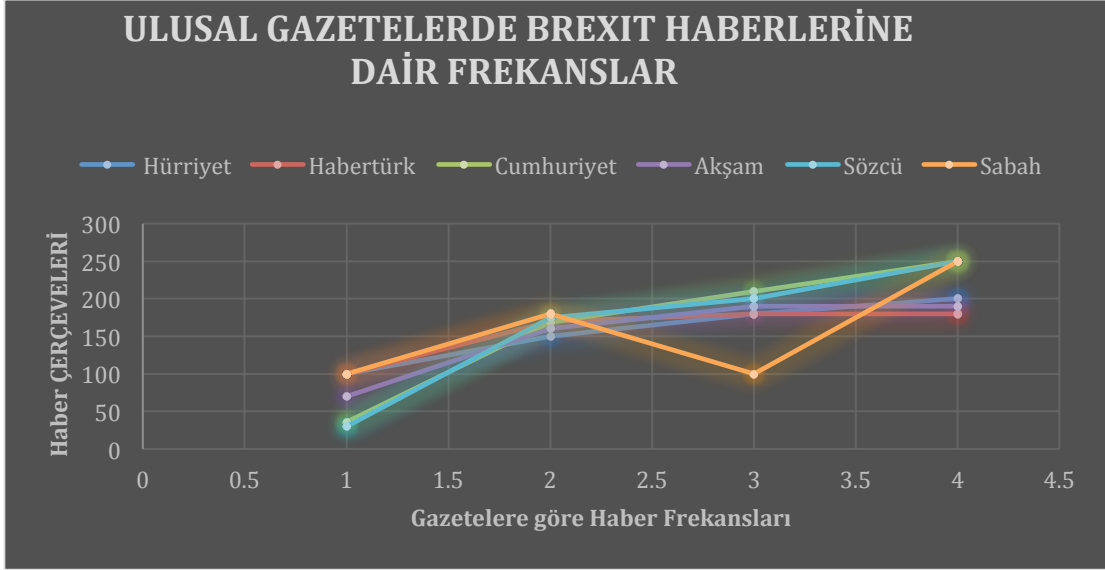
Araştırmanın odağında yer alan Sabah ve Akşam Gazeteleri ile Sözcü ve Cumhuriyet Gazeteleri arasında tam da böylesi bir kutuplaşmanın görüldüğü belirtilmelidir. Çoğu kez aynı gün ve aynı gündemi temsil eden haberlerin¹², birbirine zıt alan ve konumları vurgulaması söz konusu gazetelerin kendi içerisinde tutarlı olduğunun söylenmesi gereken bir yayın politikasını görünür kılmakla birlikte, kamunun haber alma hakkı adına endişe verici bir tablonun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Hürriyet ve Habertürk Gazetelerinin ise, araştırmanın odağında yer alan, Sabah, Akşam, Cumhuriyet ve Sözcü Gazetelerinde gözlemlendiği üzere keskin bir kazanan ya da kaybeden denkleminde daha çok Referandumun, Türkiye’ye olan etkileri üzerine çoğu kez uzman yorumlarından oluşan habercilik pratiği göstermiştir. Şema 1 içerisinde, söz konusu haber kategorilerinin sıklıkları ve haber çerçeveleri yer almaktadır.

¹² Haber çerçeve analizleri boyunca dikkat çeken bu tutum, yukarıda belirtildiği üzere özellikle 4, 5 ve 6. haber kategorileri içerisinde yaygın bir nitelik almıştır. Gerçekten de, Brexit Referandumunu boyunca Sabah ve Akşam Gazeteleri dönem içerisinde Türkiye’nin kazanacağını hatta Referandumun ardından en yoğun kazancın Türkiye’de olacağını vurgulamalarına karşın Sözcü ve Cumhuriyet tam aksini savunmaktadır. Örneğin, Sabah Gazetesi 18 Haziran 2016 tarihinde, “Brexit Durumunda Türkiye’nin Kaybı Olmayacak” manşetini kullanırken (<http://www.sabah.com.tr>) Referandumun Türkiye’ye olası etkisi bağlamında Sabah Gazetesi benzeri bir yaklaşımın Akşam Gazetesi’nde verildiği gözlenmektedir. Örneğin 18 Haziran 2016 tarihinde Gazetenin manşeti “Brexit Sonrası Türkiye-İngiltere Serbest Ticaret Anlaşması Yolda” söylemi ile Referandumun olumlu etkisini vurgulamaktadır. Sabah ve Akşam Gazetelerinin söylem ve temsil pratikleri karşısında Sözcü ve Cumhuriyet Gazetelerinde ise Türkiye’nin Referandumun kaybedeni olacağı vurgulanmaktadır. Örneğin, 27 Haziran 2016 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi’nin manşeti tam da “Brexit’te en çok kaybeden Türkiye olacak” şeklindedir. Öte yandan Türkiye’nin Avrupa Birliği ilişkilerine dair araştırmanın odağında yer alan gazeteler arasındaki bir diğer kutuplaşmanın Brexit Referandumunu ile birlikte, Türkiye’nin Avrupa Birliği içerisindeki konumudur. Yukarıda yer alan dört gazete içerisinde de böylesi bir “yeni konum” Sabah ve Akşam Gazetelerinde olumlu, Sözcü ve Cumhuriyet Gazetelerinde ise olumsuz olarak temsil edilmektedir.

Şema 1. Türkiye’de Ulusal Gazetelerin, Brexit Dönemindeki Haber Çerçveleri (Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır).

Şema 1 gerçekte en azından iki önemli neden doğrultusunda dikkat çekmektedir. O kadar ki ilk neden, gazetelerde yer alan haber kategorilerinin habere dönüştürülecek olaylar için olası anlamların ancak yine ilgili kategori içerisinde belirlenmesini sağlamasıdır. İkinci neden ise yine ilk nedenle oldukça yakın ilişkili ve anlaşılabilir olarak haberde yer alan her bir kategorinin aslında olası anlamlandırmalara kapalı bir metin yapısını ortaya çıkartmasıdır. Türkiye’de ulusal gazetelerin, üstelik siyasal iktidara yakınlığı ve ideolojik yapısına rağmen, araştırmanın odağında yer alan Brexit Referandumu gelişmelerini yalnızca iç siyaset ve Türkiye ekseninde okumasının habercilik adına “sorunlu” olduğu söylenmelidir. Gerçekten de bir bakıma “benmerkezci” bir dilin kullanılması, her ne kadar araştırmanın odağında yer alan dönem içerisinde Türkiye’de ulusal gazeteler içerisindeki ortak bir eğilimi oluşturmaktaysa da çoğulcu ve çok sesli bir medya yapısına dair endişe verici bir gelişme olarak değerlendirilmelidir. Ulusal gazetelerde, Brexit haberlerine dair frekansların da birbirinden oldukça ayrı olması bu dönem içerisinde dikkat çeken bir diğer gelişmeyi oluşturmaktadır.

Şema 2. Araştırma Döneminde Ulusal Gazetelerin Brexit Haberlerine Dair Frekansları (Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır).

Yukarıda yer alan Şema 2, Şema 1'in bir devamı olarak okunduğunda Türkiye'de ulusal gazetelerin birbirlerine hangi açılardan yaklaştıklarını ve hangi açılardan uzaklaştıklarını ortaya çıkartmaktadır. Yukarıda yer alan Şema 1 içerisindeki haber kategorilerinin, Şema 2 içerisinde ise haber kategori sıklıklarının yeniden incelenmesi ile birlikte gözlenebileceği üzere, Türkiye'de gazeteler, Brexit Referandumunu, Avrupa Birliği ve Birliğin değerleri üzerinden okumak ve böylesi bir sürecin çoğulculuk, çok seslilik, değişen Avrupa ve Avrupa Birliği değerleri üzerinden okumayı tercih etmemiştir. Aksine, çalışma içerisinde haber çerçeve analizleri gerçekleştirilen gazeteler; Referandumu, Türkiye'ye özellikle ekonomik olarak etkisi üzerine yoğunlaşmış üstelik böylesi bir yoğunlaşmayı keskin bir "kazanç" ya da "kayıp" denklemi içerisinde okumayı tercih etmektedir. Araştırma eksenindeki gazetelerin, her ne kadar farklı ideolojik konumlanmalar ve toplumsal güç ve iktidar odakları ile kurmuş oldukları farklı düzeylerdeki ilişkileri doğrultusunda inşa etmeyi tercih ettikleri habercilik pratiklerine ilişkin en azından bu çalışma içerisinde getirilmesi gereken bir diğer eleştiri, gazetelerin kamunun haber alma hakkının sınırlandırılmasına değin genişleyen habercilik pratikleridir. Gerçekten de, araştırmanın odağında yer alan gazeteler, Referandumun magazine dair boyutlarını öne çıkartmış ancak siyasal ve kültürel sınırları Referandumun ardından önemli ölçüde dönüşen Avrupa Birliği'ne dair kendi içerisinde tutarlı ve bütüncül bir görünüm oluşturmaktan uzaklaşmıştır. O denli ki, araştırmanın odaklandığı dönem içerisindeki 1024 haberin frekans dağılımı içerisinde bakıldığında ulusal gazetelerin nerede ise bir kültürel inşa aktörü olarak Referandum ve siyasal kampanya sürecini Türkiye özelinde okudukları görülür. Bununla birlikte, toplumsal

gerçeğin diğer unsurlarına dengeli bir dağılımı gözetecek ölçüde dahi olsa yer vermemeleri yukarıda da belirtildiği üzere çoğulcu ve çok sesli bir iletişim düzeni adına endişe verici bir sorun olarak değerlendirilmelidir. Kaldı ki araştırmaya konu olan haberlerin tek boyutluluğunun yanı sıra, gazetelerin konumlarına göre haberlerin yansıtılma biçimleri değerlendirildiğinde böylesi bir çoğulcu ve çok sesli bir medya yapısına dair endişenin gittikçe daha da bir görünür olduğu söylenmelidir. Araştırma odağında yer alan gazetelerin, referandum ve ardından gelen siyasal kampanya dönemindeki haber kategori ve her bir kategorinin, diğer kategorilerle olan ilişkisi değerlendirildiğinde kültürel inşa pratiğinin daha çok söz konusu sürecin Türkiye'ye olan etkisi üzerine temellendiği görülür. Bununla birlikte, gazeteler tarafından Türkiye'yi merkeze alarak gerçekleştirilen kültürel inşanın gittikçe tek boyutlu ve farklı anlamlandırmalara kapatacak denli sıkı örülmüş bir haber metni ile gerçekleştiği belirtilmelidir. Haber metninin sıkı ve farklı anlamlandırmalara kapalı olmasının, medyanın egemen yapı ve söylemlerinde kendisini yeniden üreten bir yapılaşma olarak değerlendirilmesi olanaklı ise de¹³ Avrupa Birliği özelindeki bir habercilik içerisinde böylesi bir yapılandırılmış pratiğin gerçekte tek boyutlu ve bu nedenle de “sorunlu” bir egemen habercilik ile sonuçlandığı söylenmelidir. Gerçekten de, kolektif ve kültürel hafızanın gittikçe tek boyutlu bir Avrupa Birliği algısı oluşturacak denli kendi ve öteki diyalektiğinin bu yönüyle de Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerini kendisine özgü tarihsel, kültürel, toplumsal eksenleriyle tutarlı bir iletişim sorunu olarak ele alınabilmesini imkânsız kılan anlatıların, medyanın egemen refleksi olarak değerlendirilmesi gerekir.

SONUÇ

İngiltere'nin 2016 yılı ikinci yarısında Avrupa Birliği ilişkisinin sonlandığı Brexit Referandumunu, Avrupa'nın tamamlanmamış projesi olarak, ardında kolektif kimlik, aidiyet, kültür ve farklılıklara dair sorgulanması gereken bir miras bıraktığı söylenmelidir. O denli ki; Referandum ve refakatindeki siyasal kampanya gittikçe Avrupa'nın tarihi boyunca en keskin ötekisi olarak görülen Türkiye'yi bir kez daha “sevilmeyen ülke” haline getirirken, böylesi bir sürecin Türkiye'de ulusal gazetelerdeki yansımalarının da gerçekte medya ve egemen iletişim olanakları çerçevesinde en azından endişe uyandırdığı söylenmelidir. Öyle ki, araştırmanın odağında yer alan dönem; “kendi” ve “öteki” arasındaki diyalogun çoğulcu ve çok sesli bir iletişimin yoksunluğunda nasıl da sınırlı ve keskin yargılara dönüşebilecek bir güç

¹³ Ülkü Doğanay ve Hatice Çoban Keneş'in (2016:258-260) belirlediği üzere; Türkiye'de medyanın egemen pratikler içerisinde hak temelli bakış açısının yokluğu ve ayrımcı söylemlerin yoğunluğu egemen bir nitelik almıştır.

mücadelesinin tortusunu geride bırakmıştır. Gerçekten de, Brexit Referandumunu çoğulcu ve çok sesli bir iletişim ortamı ile beslenen anlamlı tartışmalara, toplumsal güç ve iktidar yapısının çözümlenmesine ihtiyaç duyarken, gerçekte çoğulcu ve çok sesli bir iletişim ortamının eksikliğini görünür kılmıştır. İngiltere özelinde Referandum taraflarının Türkiye’yi öteki kılarak ilerleyen tartışmalarının, Türkiye’de ulusal gazetelerdeki karşılığını çoğu kez gazetenin toplumsal güç ve iktidar odakları karşısındaki / yanındaki tutumu ile kendisini tanımlama pratiğindeki açıklamasının, gittikçe sorunlu ve keskin ancak çoğu kez anlamlı bir bütünlük oluşturmaktan uzaktaki bir mücadeleye terk ettiği görülür.

Türkiye’de ulusal gazetelerin haber pratikleri içerisinden bakıldığında söz konusu diyalektiğin ötesine geçen ve bu yönüyle de Avrupa Birliği algısını anlamlı bir bütünlük olarak kurmaktan gittikçe uzaklaşan bir haberciliğin egemenliğinden söz edilmesi gerekir. Gerçekten de, Türkiye’nin Avrupa Birliği ilişkilerinin tek başına, daha büyük yapıdaki bir siyaset, ekonomi, hukuk siyasasını da içine alarak gelişen uyum süreci ya da tek başına yönetim olarak Avrupalılaşıma eksenlerinden ibaret değildir. Aksine, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri ulusal kamusal alanların gittikçe genişleyen ve kendi içerisinde tutarlı bir iletişim eksenine ya da daha farklı söylendiğinde ulusal kamu alanının Avrupalılaşmasına da yaslanmak zorunda olan bir ilişki olarak değerlendirilmelidir. Kültürlerarası diyalog aktörü olarak gerek İngiliz gerekse Türk medyasının tam da bu dönemdeki “sorunlu” olduğunun (da) söylenmesi gereken habercilik pratikleri içinden bakıldığında, Brexit sürecinin aslında Türkiye’nin uzun ince yolculuğunun belki de en keskin uğrağı olarak kurulduğunu söylemek gerekir. Çalışmanın önceki kısımlarında tartışıldığı üzere, İngiltere’de ötekinin belirginleştirildiği bir söylem repertuarının Türkiye’de ulusal gazetelerdeki karşılığını, gittikçe “ben merkezli” bir okuma pratiğinin alması ile tarihi ilişkiler boyunca oluşan kültürel hafızanın beslediği uğrakların belirlediği bir mücadele ve mübadele anı üzerinden karşılanması gerçekte ilişkinin iki tarafı için de en azından “endişe” vermektedir. Gerçekten de; kültürel inşanın her iki yönü gerek “sevilmeyen ülke olarak Türkiye” ve gerekse “hilal” ve “salip” karşıtlığı aslında bir öteki inşasına yönelik olarak değerlendirilebilir. Ancak, Baudrillard’dan (1993: 174’den akt. Kaya, 2016: 27) ödünç olarak kullanıldığında; böylesi bir kültürel inşanın “kendimizi sonsuza kadar tekrar etmekten kurtulmamızı sağlayan” Öteki inşasını değil tam aksine sınırları oldukça belirgin bir Avrupa kalesi inşa etmeye yönelirken aslında kalenin “en sağlam” burcunun en zayıf noktası olduğu bir inşayı meydana getirmektedir. Türkiye’de ise ulusal gazetelerin gittikçe haber pratiklerini “benmerkezci” bir söyleme dönüştürmesinin demokratik bir iletişim düzeni ve çoğulcu, çok sesli bir medya

yapısına dair en azından endişe uyandırdığı söylenmelidir. Bütün bu yönleri ile bakıldığında, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin yeni bir iletişimin oluşturulmasına ve üstelik böylesi bir iletişimin istikrarlı bir bütünlük oluşturmasına her zamankinden daha çok ihtiyaç duyduğu açıktır. Ancak siyasal açıklık ve demokrasiye dair daha geniş bir bağlamı içerisinde alması gereken böylesi bir diyalogun, ivedilikle, yarın çok daha geç olmadan başlatılması gerekir.

KAYNAKÇA

@DavidJo (2016). Brexit Referandumunu Görseli. Erişim Tarihi: 12.03.2017.

@EUvoterelease (2016). Brexit Referandumunu Görseli. Erişim Tarihi: 13.03.2017.

Anderson, B. (1995). Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması. Çev: İskender Savaşır. İstanbul: Metis Yayınları.

Appadurai, A. (2017). Demokrasi Yorgunluğu. Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma. Haz: Heinrich Geiselberger. Çev: Merisa Şahin, Aslı Biçen, Ahmet Nüvit Bingöl ve Orhan Kılıç. İstanbul: Metis Yayınları.

Arsan, E ve İşlik, T. S. (2016). Haber Metinlerinde Biyoiktidarın Kurulumu: Kadın Bedeni ve Kızlı Erkekli Öğrenci Evi Tartışmaları. Haber Okumaları. Der: Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bruggemann, R. M, Forberge, S. H. (2009). Becoming Pan-European? Transnational Media and the European Public Sphere. *International Communication Gazette*. Vol: 71(8). 693-712.

Burscher, B. , Vliegenhart, R. , Vreese, H. de C. (2016). Frames Beyond Words: Applying Cluster and Sentiment Analysis to News Coverage of the Nuclear Power Issue. *Social Science Computer Review*. Vol: 34(5). 530-545.

Büyükbay, C. (2016). Avrupa Birliği, Almanya ve Türkiye: İlişkilerde Temel Değerler ve Dönüşen Stratejiler. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Çaplı, B. (2016). Haberde Tarafsızlık Algısı. Haber Okumaları. Der: Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban. İstanbul: İletişim Yayınları.

D'apolliana, A. C. (2010). Avrupa Ulusalcılığı ve Avrupa Birliği. *Avrupa Fikri*. Der: Anthony Pagden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Dekavalla, M. (2016). Issue and Game Frames in the News: Frame-Building Factors in Television Coverage of the 2014 Scottish Independence Referandum. *Journalism*. 1-20.

Doğanay, Ü. Ve Keneş, Ç. H. (2016). Hak Temelli Bakış Açısının Yokluğu ve Ayrımcı Söylemler Açısından Gazete Haberlerinde Mülteci Kadınlar. Haber Okumaları. Der: Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban. İstanbul: İletişim Yayınları.

Düzgit, A. S. (2013). European Security and the Accession of Turkey: Identity and Foreign Policy in the European Commission. *Cooperation and Conflict*. Vol: 48(4). 522-541.

Erdenir, B. (2010). Avrupa Kimliği: Avrupa'nın Yarım Kalmış Hikâyesi. İstanbul: Alfa Yayınları.

Fuchs, C. (2017). Kültür, İletişim& İdeoloji: İş Biçimleri. *Medya ve Sol*. Der: Savaş Çoban. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Gardner, A. (2017). Brexit, Boundries and Imperial Identities: A Comparative Vivew. *Journal of Social Archeology*. Vol: 17(1). 3-26.

- Gifford, C. (2016). The United Kingdom's Eurosceptic Political Economy. *The British Journal of Politics and International Relations*. Vol: 18(4). 779-794.
- Godefroidt, A., Berbers, A. ve d'haenens, L. (2016). What's in a Frame? A Comparative Content Analysis of American, British, French and Russian News Articles. *The International Communication Gazette*. Vol: 0(0). 1-25.
- Jenkins, R. (2016). *Bir Kavramın Anatomisi: Sosyal Kimlik*. Çev: Gül Bostancı. İstanbul: Everest Yayınları.
- Kaya, A. (2016). *İslam, Göç ve Entegrasyon: Güvenikleştirme Çağı*. Çev: Nur Yasemin Ural. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kimunguyi, E. P. ve Kimunguyi, P. (2011). The Making of the Europeans: Media in the Construction of Pan-National Identity. *The International Communication Gazette*. Vol: 73(6). 507-523.
- Menon, A. ve Fowler, B. (2016). Hard or Soft? The Politics of Brexit. *National Institute Economic Review*. No: 238. November 2016. R4-R.12.
- Menon, A. ve Salter, P. J. (2016). Britain's Influence in the EU. *JEL*. 7-13.
- Middilaar, v. L. (2013). *Avrupa: Bir Geçiş Süreci*. Çev: Bilal Çölgeçen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Oğurlu, E. (2013). Doğu-Batı Söylemleri Çerçevesinde Türkiye-Avrupa / Avrupa Birliği Algı(mala)rı” *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Vol: VI(2). 41-65.
- Özdemir, H. (2012). *Avrupa Mantığı: Avrupa Bütünleşmesinin Teori ve Dinamikleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Passerini, L. (2010). *Kimlik İronilerinden, İroni Kimliklerine*. Der: Anthony Pagden. Avrupa Fikri. Çev: Rahmi Ögdül ve Mesut Varlık. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Polonkski, V. (2016). *Impact of Social Media on the Outcome of the EU Referandum*. <http://www.referandumanalysis.eu>. Erişim Tarihi: 12.03.2017.
- Statham, P. (2007). Journalist as Commentators on European Politics: Educators, Partisans and Ideologues. *European Journal of Communication*. Vol: 22(4). 461-477.
- Toker, H. (2012). *Kamusal Alanda Avrupa Birliği Tartışmaları: Haber Medyası İncelemesi*. Ankara: Avrupa Birliği Akademik Araştırmalar Serisi Yayınları 2.
- Tokgöz, O. (2015). *İletişim Kuramlarına Anlam Vermek: Başlangıcından Günümüze Anglo-Amerikan İletişim Kuramı*. Ankara: İmge Yayınları.
- Yılmaz, H. ve Erdoğan, E. (2012). *Bizi Yanlış Tanıyorlar: Avrupalıların Türkiye ve Türkler Hakkındaki Algıları*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- 82% Circulation Advantage in Favour of Brexit as the The Sun Declares. <https://blog.lboro.ac.uk>. Erişim Tarihi: 12.03.2017.
- Brexit Arama Sonuçları. <http://www.cumhuriyet.com.tr>. Erişim Tarihi: 14.11.2016.
- Brexit Arama Sonuçları. <http://www.habertürk.com.tr>. Erişim Tarihi: 14.11.2016.
- Brexit Arama Sonuçları. <http://www.sabah.com.tr>. Erişim Tarihi: 14.11.2016.
- Brexit'in Ardından İngilizler Yeni Bir Dil Öğrenmek İstiyor. <http://www.sabah.com.tr>. Erişim Tarihi: 01.10.2017.

Brexit Durumunda Türkiye'nin Zararı Olmayacak. <http://www.sabah.com.tr>. Erişim Tarihi: 01.10.2017.

Brexit Haberleri. <http://www.hurriyet.com.tr>. Erişim Tarihi: 14.11.2016. 10:15.

Brexit Haberleri. <http://www.sozcu.com.tr>. Erişim Tarihi: 14.11.2016.

Brexit Sonrası Türkiye-İngiltere Serbest Ticaret Anlaşması Yolda. <http://www.aksam.com.tr>. Erişim Tarihi: 01.10.2017.

Brexit'de En Çok Kaybeden Türkiye Olacak". <http://www.cumhuriyet.com.tr>. Erişim Tarihi: 01.10.2017.

EU Referendum 2016: Media Analysis from Loughborough University Center for Research in Communication and Culture. <http://www.blog.lboro.ac.uk>. Erişim Tarihi: 30.06.2016.

Fethullah Gülen'in de Bulunduğu 73 Şüpheli İçin Hazırladığı Çatı İddianame Kabul Edildi. <http://www.sabah.com.tr>. Erişim Tarihi: 22.07.2016.

İlk Kavga Brexit'den. <http://www.hurriyet.com.tr>. Erişim Tarihi: 11.09.2017.

İngilizler Fransız Olmak İstiyor. <http://www.sabah.com.tr>. Erişim Tarihi: 01.10.2017

Media Coverage of the EU Referandum. <https://blog.lboro.ac.uk>. Erişim Tarihi: 12.03.2017.

Mehmet Şimşek'in Avrupa Birliği Tweet'i Gündem Yarattı. <http://www.sozcu.com.tr>. Erişim Tarihi: 28.11.2016.

Numan Kurtulmuş: "Başımıza Gelen Birçok Şey Suriye Politikası Sonucu". <http://www.hurriyet.com.tr>. Erişim Tarihi: 28.11.2016.

Türkiye'nin AB Müzakerelerinde 33. Fasıll Bu Hafta Açılıyor. <http://www.aksam.com.tr>. Erişim Tarihi: 28. Haziran.2016.